

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aytekın GÖRDEBİL

**ADANA İLİNDEKİ ÜRETİCİLERİN YAĞLIK AYÇİÇEĞİ
ÜRETİM VE TOHUMLUK SEÇİMİ TERCİHLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ**

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ADANA-2022

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA İLİNDEKİ ÜRETİCİLERİN YAĞLIK AYÇİÇEĞİ ÜRETİM VE TOHURLUK SEÇİMİ TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ

Aytekin GÖRDEBİL

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Danışman : Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK
Yıl: 2022, Sayfa: 49
Jüri : Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK
: Dr. Öğr. Üyesi Ufuk GÜLTEKİN
: Dr. Öğr. Üyesi Aybüke KAYA

Adana, Türkiye yağlık ayçiçeği ekim alanlarının %9,3'üne sahiptir. Türkiye'deki toplam yağlık ayçiçeği üretiminin ise %10,3'ü Adana tarafından karşılanmaktadır. Adana'nın Türkiye için önemli yağlık ayçiçeği üretim merkezlerinden biri olmasından dolayı bu çalışma Adana'da, yağlık ayçiçeği üreticilerinin üretim tercihlerini etkileyen faktörlerin ortaya konulması ve üreticilerin üretimde kullandıkları tohumluk seçimlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma, Adana'da yoğun olarak yağlık ayçiçeği tarımı yapılan Ceyhan ve Sarıçam ilçelerinin 8 farklı köyünde 70 üretici ile yüz yüze anket çalışması yapılarak yürütülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, yağlık ayçiçeğinin mekanizasyona elverişli oluşu, satışının kolaylığı, diğer ürünlere göre üretiminin kolay olması, ekim nöbetine uygunluğu, kuruda yetiştirilebilecek alternatif bir ürün olması, fazla işgücü gerektirmemesi ve ekonomik oluşu üreticilerin yağlık ayçiçeği üretim tercihlerinde çok önemli bulunmuştur. Üreticilerin yağlık ayçiçeği tohumluk seçimlerinde, verim performansını, erkenciliği, tohumun kolay bulunmasını, tohumluğun kuraklığa dayanıklı olmasını, hastalık/zararlı dayanımını ve tabla şeklini çok önemli gördükleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yağlık Ayçiçeği, tohum, üretici, Adana

ABSTRACT

MSc THESIS

DETERMINATION OF FACTORS AFFECTING THE PREFERENCES OF PRODUCTION AND SEED SELECTION OF OIL SUNFLOWER PRODUCERS IN ADANA

Aytekin GÖRDEBİL

ÇUKUROVA UNIVERSITY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS

Supervisor : Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK
Year: 2022, Pages: 49
Jury : Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK
: Asst. Prof. Dr. Ufuk GÜLTEKİN
: Assoc. Prof. Dr. Aybüke KAYA

Adana has 9.3% of Turkey's oil sunflower cultivation area. It meets 10.3% of the total oil sunflower production in Turkey. Since Adana is one of the important oilseed sunflower production centers for Turkey, this study was carried out in Adana in order to reveal the factors affecting the oilseed sunflower production preferences of oilseed sunflower producers and to reveal the criteria according to which the producers make their seed choices. Within the framework of this purpose, this study was carried out by evaluating the data collected through 70 face-to-face questionnaires in 8 different villages of Ceyhan and Sarıçam districts where oil sunflower is intensively cultivated in Adana. According to the findings obtained as a result of the research, it has been found very important that the oil sunflower is suitable for mechanization, easy to sell, easy to produce compared to other products, suitable for crop rotation, being an alternative product that can be grown in dry, not requiring much labor and being economical. It has been determined that the producers consider yield performance, earliness, easy finding of seeds, drought resistance and head shape very important in the selection of oil sunflower.

Key Words: Sunflower, seed, farmer, Adana

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Tarım dar anlamda bitkisel ve hayvansal üretim olarak tanımlansa da tarım en geniş anlamıyla tarımsal üretimin dışında; tarım ürünlerinin işlenmesini, tarımsal girdilerin üretimini ve üretilen tüm ürünlerin tüketicilere satışını, tarımsal üretim ve pazarlama sürecinde birbirini izleyen tüm faaliyetleri içermektedir. Kısacası tarım bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretimi ve değerlendirilmesidir.

Tarım tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de büyük bir öneme sahiptir. Tarım sektörü, Cumhuriyetimizin kuruluşundan günümüze kadar, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesinde çok önemli görevler üstlenmiş ve bu görevini günümüze kadar sürdürmüştür. Tarım sektörü, milli gelire katkı sağlaması, istihdama katkı sağlaması, sanayi sektörünün hammadde ihtiyacını karşılaması, sanayiye sermaye aktarması, ihracata doğrudan ve dolaylı katkıda bulunması gibi nedenlerden dolayı ekonomimizde vazgeçilmez bir sektördür. Milli ekonomiye olan bu katkılarının yanında tarım sektörü, günümüzde birçok ülkenin ve insanın açlıkla mücadele ettiği dünyada, stratejik bir silah olan gıda ürünlerini üretmesi, giyinme, beslenme, sağlıklı çevrenin oluşması ve korunması, ekolojik dengenin kurulması ve sürdürülebilirliği gibi nedenlerden dolayı tüm ülke halkını ilgilendirmesinden dolayı son derece önemli ve etkili bir sektör olduğunu ortaya koymaktadır.

Dünya üzerinde tohumlarından yağ elde edilen bitkilerin başında; Soya, ayçiçeği, çğit (pamuk), kolza, yerfıstığı, susam, aspir, hintyağı, haşhaş, keten, kenevir, jojoba, mısır (mısır özünden), zeytin, hurma ve Hindistan cevizi gelmektedir. Bunlar içerisinde; Çğit, haşhaş, keten, kenevir ve mısır yağ elde etme amaçlı yetiştirilen bitkilerden olmayıp, yan ürün olarak tohumlarından yağ elde edilmektedir. Bu sayılan yağlı tohumlardan jojoba, hurma ve Hindistan cevizi iklim şartlarından dolayı Türkiye'de yetiştiriciliğı yapılamazken bunların dışındaki yağlı tohumlu bitkilerin tamamı başarıyla yetiştirebilmektedir.

Tüm bu söz konusu yağlı bitkiler içerisinde ayçiçeği dünyada en fazla üretimi yapılan beş yağlı tohumlu bitki (soya, çığit, ayçiçeği, kolza, yer fıstığı) içerisinde yer almaktadır.

Artan nüfusla birlikte beslenme dünyada ve Türkiye’de bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. İnsan beslenmesinde özellikle bitkisel yağların önemi büyüktür. Ayçiçeği dünyada ve ülkemizde en önemli yağ bitkilerinden biri olup, Türkiye’de çoğunlukla yağlık olarak yetiştirilir. Dünyada 2020/2021 pazarlama yılında 26,3 milyon hektar alanda ayçiçeği ekimi yapılmış ve 1,8 ton/ha verim alınmıştır. Dünya ayçiçeği üretimi son yıllarda 54,7 milyon ton civarında olup, Türkiye üretimde ve ekim alanlarında ilk on ülke arasında yer almaktadır.

Türkiye’de yağlık ayçiçeği ekim alanları son yıllarda iklim koşullarına ve uygulanan fiyat politikalarına bağlı olarak değişmektedir. 2021 yılı ayçiçeği verilerine göre 9 milyon dekar alanda ayçiçeği yetiştiriciliği yapılmıştır. Bunun yaklaşık 8,1 milyon dekar alanında yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yapılırken yaklaşık 900 bin dekar alanda ise çerezlik ayçiçeği üretimi yapılmaktadır.

Yağlık ayçiçeği tarımı Adana ilinde genelde birinci ürün olarak kuru koşullarda yetiştirilmektedir. Türkiye’deki ayçiçeği toplam ekim alanlarının %9,3’ü Adana ilinde bulunurken, Türkiye toplam yağlık ayçiçeği üretiminin ise %10,3’ ü Adana’da gerçekleşmektedir.

Bu çalışma Adana ilindeki yağlık ayçiçeği işletmelerini kapsamaktadır. Bu bağlamda Adana’da yoğun olarak yağlık ayçiçeği tarımının yapıldığı Sarıçam ve Ceyhan ilçelerinin 8 farklı köyündeki 70 yağlık ayçiçeği üreticisi ile görüşme sağlanmıştır. Görüşme sağlanan tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı ortaya konulmuş, yağlık ayçiçeği üreticilerinin yağlık ayçiçeği üretim tercihleri belirlenmiş ve üretimde kullandıkları tohumluk seçimlerini yaparlarken hangi kriterlere göre bu seçimleri yaptıkları tespit edilmiştir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konu ile ilgili genel bir giriş yapılmış, ikinci bölümde konu ile ilgili olarak daha önce yapılmış

olan çalışmalar hakkında zet bilgiler verilmiştir. nc bölümde, araştırmada kullanılan materyal ve uygulanan metotlar ile ilgili temel bilgilere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde araştırma bulguları ayrıntılı olarak sunulmuştur. Araştırmanın son bölümü olan beşinci bölümde ise sonuçlar verilmiş ve bu sonuçlar ışığında bazı önerilerde bulunulmuştur.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez konumun belirlenmesinde, tezimin oluşum ve yönetim aşamalarında sahip olduğu bilgi birikimi ve tecrübesi ile çalışmayı yönlendiren, yardımlarını ve desteğini hiçbir koşulda esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK’a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Gerek iş hayatımda gerek eğitim hayatımda bana olan inancı ile beni her zaman motive eden ve her daim desteğini arkamda hissettiğim saygıdeğer müdürüm Dr. Mehmet Ali KEÇELİ’ ye, tez çalışmamda yardımlarını esirgemeyen ve destek olan arkadaşım Onur SOYSAL’a, anket sorularını büyük bir içtenlikle ve sabırla cevaplandıran değerli üreticilere ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her zaman desteklerini gördüğüm, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak beni bugünlere getiren, yanlışlarımla ve doğrularımla bana her koşulda hoşgörölü yaklaşan, eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen babam Mustafa GÖRDEBİL’e, annem Nurten GÖRDEBİL’e ve ağabeyim Osman GÖRDEBİL’e ve yüksek lisans eğitim hayatımın başından itibaren bana her zaman destek olan, beni koşulsuz ve sonsuz bir sevgi ile seven hayat arkadaşım Hidayet ÖZLÜ’ye teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZ	I
ABSTRACT.....	II
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET	III
TEŞEKKÜR.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
ÇİZELGELER DİZİNİ	X
SEMBOLLER VE KISALTMALAR.....	XII
1. GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	5
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	13
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	15
4.1. Türkiye Yağlık Ayçiçeği Üretimi Ve Dış Ticareti	15
4.1.1. Türkiye Yağlık Ayçiçeği Ekim Alanı ve Üretimi.....	15
4.1.2. Türkiye Ayçiçeği Dış Ticareti	19
4.2. Çalışma Alanı İle İlgili Bilgiler	20
4.3. Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Yapıları	21
4.4. Üreticilerin İşletme Yapıları	23
4.5. Üreticilerin Desteklerden Yararlanma Durumu.....	26
4.6. Üretimin Değerlendirilmesi ve Ürünün Pazarlanması.....	27
4.7. Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Üretim Sürecindeki Önemli Gördükleri Problemler	28
4.8. Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Üretimini Tercih Etme Nedenleri.....	30
4.9. Yağlık Ayçiçeği Üretimine Yönelik Tohum Çeşidi Seçiminde Önem Verilen Hususlar	32
4.10. Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Üretim Maliyetleri.....	35
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	39

5.1. Sonuçlar	39
5.2. neriler	41
KAYNAKLAR	45
ÖZGEÇMİŞ	49

ÇİZELGELER DİZİNİ

SAYFA

Çizelge 4.1. Türkiye’de Ayçiçek Ekim Alanları (Dekar).....	16
Çizelge 4.2. Türkiye’de Yağlık Ayçiçeği Ekim Alanları Dağılışı (%) (2020/21) .	17
Çizelge 4.3. Türkiye’de Yağlık Ayçiçek Üretimi ve Verimi.....	18
Çizelge 4.4. Türkiye’de İllere Göre Ayçiçeği Üretimi Dağılışı (%) (2020/21).....	19
Çizelge 4.5. Türkiye Yağlık Ayçiçeği İthalatı ve İhracatı (2020, %).....	20
Çizelge 4.6. Adana ilinde 2021-2022 Üretim Sezonu Yağlık Ayçiçeği Ekim Alanları.....	21
Çizelge 4.7. Üreticilerin Yaş Grupları, Aile Birey Sayıları ve Eğitim Düzeyleri .	22
Çizelge 4.8. Üreticilerin Tarım Dışı Faaliyette Çalışma Durumu	23
Çizelge 4.9. İşletmede Çalışılan Gün Sayısı ve Yabancı İşgücü Durumu.....	23
Çizelge 4.10. İşletmelerdeki Hayvan Varlığı Durumu.....	24
Çizelge 4.11. Üreticilerin Arazi Parsel Durumu	24
Çizelge 4.12. İşletme Büyüklüğü.....	25
Çizelge 4.13. Arazi Mülkiyet Durumu ve Arazi Sulu ve Kuru Durumu	25
Çizelge 4.14. Arazi Çıplak Değeri	26
Çizelge 4.15. Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Verimleri	26
Çizelge 4.16. Üreticilerin Desteklerden Yararlanma Durumları	27
Çizelge 4.17. Üretimin Değerlendirilmesi ve Ürünün Pazarlanması	28
Çizelge 4.18. Üreticilerin Ayçiçeği Üretim Sürecinde En Önemli Gördükleri Problemler (%)	30
Çizelge 4.19. Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Üretimini Tercih Etme Nedenleri (%)	32
Çizelge 4.20. Yağlık Ayçiçeği Üretimine Yönelik Tohum Çeşidi Seçiminde Önem Verilen Hususlar (%).....	34
Çizelge 4.21. Yağlık Ayçiçeği Üretim Masrafları	36

SEMBOLLER VE KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Ark.	: Arkadaşları
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
Da	: Dekar
Ha	: Hektar
Kg	: Kilogram
Lt	: Litre
TEPGE	: Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Müdürlüğü
TL	: Türk Lirası
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Yağlı tohumlar yağ, yem, kimya ve enerji sektörünün en önemli hammadde kaynaklarıdır. Tohumlarında bulunan yağ, protein, karbonhidrat, mineral maddeler ve vitaminler nedeniyle insan ve hayvan beslenmesinde önemli yere sahiptir. Ayrıca biyodizel üretimi için enerji sektöründe yadsınamaz bir yere sahiptir. İnsan beslenmesinde ihtiyaç duyulan yağların büyük bir kısmı, bitkisel içerikli yağlardan karşılanmaktadır. Bugün için dünya ham yağ üretiminin %92'si bitkisel, %8'i ise hayvansal kaynaklardan sağlanmaktadır (Kıllı ve ark., 2019).

Yağlar, enerji kaynağı olması sebebiyle insan beslenmesinde çok önemli bir yere sahiptirler. Yetişkin bir insan günlük yaşamı için 2800-3000 kaloriye ihtiyaç duyar. Sağlıklı ve dengeli beslenmek adına bunun %30-35'ini (850-900 kalori) yağlardan alması önerilmektedir. İnsanların ihtiyaç duyduğu toplam yağın üçte biri sıvı olarak yemeklerden, üçte biri katı yağ olarak kahvaltılardan ve yine üçte biri de peynir, süt, fındık, fıstık gibi besinlerden sağlanmaktadır (Kıllı ve ark., 2019).

Yeryüzünde tohumlarında yağ içeren çok sayıda bitki olmasına rağmen, bugün sanayide işlenerek tohumlarından yağ elde edilen bitkilerin başında; soya, ayçiçeği, çığit (pamuk), kolza, yarfıstığı, susam, aspir, hintyağı, haşhaş, keten, kenevir, jojoba, mısır (mısır özünden), zeytin, hurma ve Hindistan cevizi gelmektedir. Bunlar içerisinde; Çığit, haşhaş, keten, kenevir ve mısır yağ elde etme amaçlı yetiştirilen bitkilerden olmayıp, yan ürün olarak tohumlarından yağ elde edilmektedir. Ayrıca; jojoba, zeytin, hurma ve Hindistan cevizi gibi bitkiler çok yıllık olup, diğerleri tek yıllık olarak yetişmektedir. Sahip olduğu farklı iklim özellikleri nedeniyle Türkiye'de, jojoba, Hurma ve Hindistan cevizi dışındaki yağlı tohumlu bitkilerin tamamı başarıyla yetiştirebilmektedir (Arioğlu, 2014).

Aksoy ve ark. (1996), söz konusu yağ bitkileri içerisinde ayçiçeğinin içerdiği yüksek orandaki (%22-50) yağ miktarı nedeniyle bitkisel ham yağ üretimi bakımından önemli bir yağ bitkisi olduğunu, ayçiçeği yağının içerdiği çoklu

doymamış yağ asitleri oranının yüksek (%69), doymuş yağ asitleri oranının ise düşük (%11) olması nedeniyle beslenme değeri yüksek olan yağ bitkilerinden birisi olduğunu belirtmişlerdir.

Ayçiçeği, papatyagiller familyasından çekirdekleri ve yağı için yetiştirilen sarı çiçekli bir tarla bitkisidir. Ayçiçeği ülkemizde ve dünyada yağlık ve çerezlik olmak üzere iki tip olarak yetiştirilmektedir. Ancak bahçelerde süs bitkisi ve kesme çiçek olarak değerlendirilen tipleri de mevcuttur.

Ayçiçeğinin günümüzde çok çeşitli alanlarda kullanımı mevcuttur. Bunların başında elbette beslenme bulunmaktadır. Ayçiçek yağı sıvı olarak yemeklerde ve kızartmalarda yaygın olarak kullanılır. Ayçiçeğinin yağı çıkarıldıktan sonra geriye kalan küspesi çok yüksek oranda protein ihtiva etmektedir. Ayçiçeği yağlı tohumlar arasında soya küspesinden sonra enerji değeri çok yüksek olan yağlı tohumlardandır. Bu nedenle hayvancılıkta karma yem üretimi için fazlasıyla tercih edilmektedir. Bunların dışında kozmetik alanında, yağlı boya yapımında kullanılmaktadır. Ayrıca ikinci pres yağı sabun yapımında kullanılmaktadır. Ayçiçeğinin sapları kâğıt yapımında ve selüloz sanayinde değerlendirilmektedir.

Ayçiçeğinin gen merkezi Kuzey Amerika olup, halen ABD'nin orta kesimlerinde yabani olarak bulunmaktadır. Ayçiçeği ekonomik bir bitki olarak uzun ve değişik bir tarihçeye sahip olmakla birlikte, kesin olarak ilk tarımının yapıldığı yer ve zamanı bilinmemektedir. Yeni dünyada ilk göçlerden önce, Kuzey Amerika Kızılderilileri tarafından boya hammaddesi olarak kullanılmıştır. İspanyol gezginleri tarafından 1850'lerde Kuzey Amerika'dan toplanan ayçiçeği tohumları, ilk önce İspanya'da bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilmiştir. Ayçiçeğinin bir yağ bitkisi olarak ilk Rusya'da üretilmiş ve ardından tüm Avrupa'ya yayılmıştır. II. Dünya savaşıdan sonra 1945-50'li yıllarda, ayçiçeği Türkiye'ye Bulgaristan'dan göç eden vatandaşların getirdiği tohumlar sayesinde girmiş ve tarımı yapılmaya başlanmıştır. Ancak esas üretim ve ekim alanı artışı, 1980'li yıllardan sonra hibrit tohumların ülkeye girmesiyle olmuştur. Dünyada ayçiçeği ıslahçılarının geliştirdiği yüksek yağ

içerikli ve tane verimli ayçiçeği çeşitleri, ayçiçeğinde üretim artışına yol açmış ve son 20 yılda geliştirilen hibrit ayçiçeği çeşitleri de üretimin istenilen düzeye gelmesine neden olmuştur (TOB, 2021).

Artan nüfusla birlikte beslenme, dünyada ve Türkiye’de bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. İnsan beslenmesinde özellikle bitkisel yağların önemi büyüktür. Ayçiçeği dünyada ve ülkemizde en önemli yağ bitkilerinden biri olup, Türkiye’de çoğunlukla yağlık olarak yetiştirilir. Dünya ayçiçeği üretimi son yıllarda 54,9 milyon ton civarında olup, Türkiye üretimde ve ekim alanlarında ilk on ülke arasında yer almaktadır. Türkiye yağlık ayçiçeği üretimi, genelde Trakya-Marmara Bölgesi’nde yoğunlaşmış, çerezlik üretimi ise çoğunlukla İç ve Doğu Anadolu Bölgesi’nde, az miktarda diğer bölgelerde de üretimi yapılmaktadır.

Türkiye’de yağlık ayçiçeği ekim alanları son yıllarda iklim koşullarına ve uygulanan fiyat politikalarına bağlı olarak değişmektedir. 2020 yılı verilerine göre 8.113.116 da alanda yağlık ayçiçeği yetiştirilmektedir ve üretim miktarı 2 milyon 215 bin tondur (TÜİK, 2021). Ayçiçeği ekim alanları, mekanizasyona uygun bir bitki olması ve fazla işgücü gerektirmemesi nedeniyle değişik yörelerde yıldan yıla artmaktadır.

Ayçiçeği tarımı Adana ilinde birinci ürün olarak mart ayında, devre kaybı (nisan ayı ekimi) ve ikinci ürün olarak haziran ayında olmak üzere üç dönemde yetiştirilmektedir. Türkiye genelinde yaklaşık olarak 651 bin hektar ekim alanı bulunan ayçiçeğinin ortalama verimi dekara 250 ile 300 kg arasında değişmektedir. Türkiye’de ayçiçeği toplam ekim alanının yaklaşık %10’u Adana ilinde 630 bin dekarlık alanda gerçekleşmektedir (TÜİK, 2020).

Türkiye’de gerek hızlı nüfus artışı ve gerekse kişi başına artan tüketim sonucu ayçiçeği yağ tüketiminde sürekli bir artış gözlenmektedir. Yağlı tohumların ekiliş alanının artma eğilimi gösterdiği yıllarda bile, artan nüfus ve buna bağlı olarak kişi başına tüketimin artması sebebiyle, yağ üretimi, tüketimi karşılayamamaktadır. Böylece giderek artan yağ açığı ortaya çıkmış ve bu açık ithalat yolu ile giderilmiştir.

Söz konusu bu açık yağlı tohum ve ham yağ ithalatı yoluyla karşılanmaktadır (TOB, 2021). Bu çerçevede Türkiye üretiminin yetersizliğinin doğal sonucu olarak gerek yağlı tohum gerekse ham yağ ithalatına ödenen rakamların yurt dışına en çok ödemenin yapıldığı ithalat ürünleri olarak yer almalarını sağlamaktadır. Bu özelliği ile ayçiçeğinin stratejik bir öneme sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Bu çalışma için Adana’da yoğun olarak yağlık ayçiçeği tarımının yapıldığı Sarıçam ve Ceyhan ilçelerinin 8 farklı köyündeki 70 yağlık ayçiçeği üreticisi ile görüşme sağlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Adana ilindeki üreticilerin yağlık ayçiçeği üretim ve tohumluk seçimi tercihlerini etkileyen faktörlerin incelenmesidir.

Buna bağlı olarak;

- Görüşme sağlanan tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymak,
- Görüşme sağlanan yağlık ayçiçeği üreticilerinin yağlık ayçiçeği üretim tercihlerini belirlemek,
- Yağlık ayçiçeği üreticilerinin üretimde kullandıkları tohumluk seçimlerini yaparlarken hangi kriterlere göre bu seçimleri yaptıklarını tespit etmek,
- Yağlık ayçiçeğinin birim alana maliyetini belirlemektir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Oğuz ve Altıntaş (2002) tarafından yapılan çalışmada Kırıkkale ilinde çerezlik ve yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yapan 95 tarım işletmesi ile görüşme sağlanmış olup, işletmelerin ekonomik analizi yapılmıştır. Araştırma neticesinde elde edilen sonuçlara göre; çerezlik ayçiçeği yetiştiriciliğinde dekara brüt marj, net kar ve oransal kar yüksek bulunurken yağlık ayçiçeği yetiştiriciliğinde ise net kar negatif bulunmuştur.

Bal ve Karkacier (2005) tarafından yapılan çalışmada, Orta Karadeniz bölgesindeki üreticilerin ayçiçeği yetiştiriciliğine bakış açılarını ortaya koymak için 4 ilde 107 çiftçi ile görüşme yapılmıştır. Yapılan bu görüşmeler sonucunda ayçiçeği yetiştiriciliğinin üreticiye kar bırakmadığı, üreticilerinin uygulanan politikalardan ve fiyatlardan memnun olmadığı ve ayçiçeği tarımından vazgeçmeye başladıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan ayçiçeği üreticilerinin %50,2'si bu ürünün üretimini azaltacağını veya hiç ekmeyeceğini belirtmiştir. Bu kararı almalarına etki eden en önemli faktör üreticilerin fiyatları düşük bulması ve emeklerinin karşılığını alamamalarıdır.

Erem ve Kızıloğlu (2008), Erzurum ilinde çerezlik ve yağlık ayçiçeğinin üretim maliyeti; Pasinler ilçesi örneği adlı çalışmalarında Erzurum ilinde yağlık ve çerezlik ayçiçeğinin maliyetini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmalarında Pasinler ilçesinin 9 köyünde faaliyette bulunan 154 tarım işletmesi ile görüşmüşlerdir. Çalışmaları sonucunda araştırma bölgesinde sulu şartlarda üretilen 1 kg yağlık ayçiçeği maliyetinin 0,90 TL, brüt marjın -23,89 TL ve net karın -72,33 TL olduğunu tespit etmişlerdir. 1 kg çerezlik ayçiçeğinin ise 2004 üretim sezonu maliyetinin 0,96 TL, brüt marjın 42,71 TL ve net karın -6,12 TL olduğunu tespit etmişlerdir.

Arısoy (2010), Konya ili buğday üretim faaliyeti ve üreticilerin çeşit tercihlerine etki eden faktörlerin analizi adlı çalışmasında üreticilerin çeşit

tercihlerinde etkili olan unsurları ortaya koymuştur. Çalışmanın verileri Konya ilinde yapılan 67 üretici anketi ile değerlendirilmiştir. Arısoy çalışmasının sonunda araştırma bölgesinde üreticilerin eğitim seviyelerinin arttıkça sertifikalı tohumluk kullanımının arttığı ve üretici yaşlarındaki artış ile de sertifikalı tohumluk kullanımının azaldığını tespit etmiştir. Üreticilerin %33,7'sinin kullandığı çeşidin kendi yöresinin iklim ve toprak koşullarına uygunluğu konusunda fikir sahibi olmadıklarını ve üreticilerin çeşit tercihleri konusunda komşularının fikirlerinden fazlaca etkilendiklerini belirlenmiştir. Araştırma sonunda üreticilerin ekecekleri çeşit seçimlerindeki etkili olan faktörlerin başında, çeşidin verim durumu %40,45 oran ile ilk sırada yer almaktadır. Çeşitlerin fiyatları ise üreticilerin %25,84'ü için ilk tercih olmuştur. Görüşülen çiftçilerin %20,23'ü de çeşit seçimlerini etkileyen en önemli faktörün pazarda satışı kolay ve yüksek gelir getiren çeşitleri tercih ettiklerini ve dolayısıyla pazar durumunun önemli faktör olduğunu belirtmişlerdir.

Uzundumlu ve Topcu (2012), Erzurum ilinde çerezlik ayçiçeğinin maliyeti ve gelirlerini incelemek amacıyla çerezlik ayçiçeği üretiminin yoğun olarak yapıldığı Pasinler ilçesindeki 11 köyden toplamda 86 işletme ile görüşme sağlamışlardır. Çalışmalarının ana materyalini bu görüşmelerden elde ettikleri birincil veriler oluşturmaktadır. Çalışma bulgularına göre, çerezlik ayçiçeği üretim maliyetini 2,00 TL/kg, ürün satış fiyatını 1,6 TL/kg, net karını ise -87 TL/da olarak hesaplamışlardır.

Polat ve ark. (2012), 2008-2010 yılları arasında yürüttükleri projelerinde, Eskişehir ilinde yetiştirilen arpa, buğday, şeker pancarı, mısır, yeşil mercimek, nohut, domates, kuru fasulye, haşhaş, kolza, kuru soğan, ayçiçeği ve aspir olmak üzere toplam 13 ürüne ait üretim girdi maliyetlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmaları sonucunda Eskişehir koşullarında yağlı tohum bitkileri için 3 yılın ortalaması olarak maliyeti en yüksek haşhaşa, en düşük ise kolzada gerçekleştiğini belirlemişlerdir.

Polat ve ark. (2013), Eskişehir ilinde yetiştirilen arpa, buğday, şeker pancarı, mısır, yeşil mercimek, nohut, domates, kuru fasulye, haşhaş, kolza, kuru soğan, ayçiçeği ve aspirin üretim girdi maliyetlerini belirlenmesi adlı çalışmalarının sonucunda; toplam üretim maliyetinde en düşük ortalama üretim maliyetlerinin sırasıyla şeker pancarı, domates ve kuru soğanda; en yüksek ortalama üretim maliyetlerinin de haşhaş, kuru fasulye ve nohutta gerçekleştiğini tespit etmişlerdir. Polat ve arkadaşları veri sağlamada kayıt ve anket yöntemini kullanmışlardır. İşletme masraflarının saptanmasında tek ürün bütçe analiz yönteminin, üretim masraflarının belirlenmesinde alternatif maliyet unsurunu kullanmışlardır.

Taşçı ve Oğuz. (2014), Ankara ilinin Haymana ilçesi örneği ile buğday üretim maliyetlerini ve üreticilerin çeşit tercihlerini belirlemek için araştırmalarını yapmışlardır. Çalışmalarının ana materyalinin tabakalı örnekleme yöntemini kullanarak belirledikleri 3 köyde toplam 55 işletmede anket yöntemi ile elde edilen veriler oluşturmuştur. Çalışmalarının sonucunda 2012-2013 buğday üretim sezonu için 1 kg buğday maliyetinin 0,45 TL, verimi 351,1 kg/da olarak tespit etmişlerdir. Buğdayın değişken masraflarının 121 TL/da, üretim masraflarını ise 175,13 TL/da olarak hesaplamışlardır.

İpekçioğlu ve ark. (2014), araştırmalarını Şanlıurfa ve Mardin illerinde buğday yetiştiriciliği yapan çiftçilerin çeşit seçimindeki bilgi düzeylerini belirlemek için yapmışlardır. Araştırmalarında Şanlıurfa ve Mardin illerindeki buğday yetiştiriciliği yapan çiftçilerin çeşit seçiminde bölgenin iklim ve toprak koşullarına uygun çeşit seçimlerinin yapıp yapılmama durumunu, buğday ekimiyle ilgili yeni teknolojileri takip edip etmeme durumunu, kaliteli ürünün farkında olup olmadıkları vb. konuları araştırmışlardır.

Güngör ve ark. (2016), Türkiye'deki tohum sektörünü inceleyip Trakya bölgesindeki ayçiçeği üreticilerinin tohumluk satın alma davranışlarını incelemişlerdir. Türkiye'deki ayçiçeğinin %53.4'ü Trakya'da yetiştirilmesinden dolayı bölgeyi araştırma alanı olarak seçmişlerdir. Ayçiçeği tohumluğu kullanan

toplam 198 üretici ile görüşme yapmışlardır. Yapılan çalışmalar sonucunda işletme sahipleri mevcut ayçiçeği tohumlarını seçerlerken verim, orabanja dayanıklılık, eğik tabla yapısı ve yüksek yağ oranının önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Örmeci Kart ve ark. (2017), çalışmalarını Niğde ve İzmir’de orantılı örneklem büyüklüğü yöntemiyle, Türkiye’deki başlıca patates üretim alanlarından olan Niğde ve İzmir’deki patates üreticilerinin tohum tercihlerini belirlemeye çalışmışlardır. Konjoint analizi yöntemi ile değerlendirdikleri sonuçlara göre, ilk önemli faktörün endüstriyel tip olması, pazarlama seçeneklerinin tohum seçeneklerini etkilediklerini söylediklerini ve tohum alırken verim performansının hastalık direncinden daha önce geldiğini ortaya koymuşlardır.

Sánchez-Toledano ve ark. (2017), Meksika’nın Chiapas kentinde yürüttükleri çalışmalarında, yeni geliştirilen mısır tohumu ve arazi çeşitlerinin seçilmesinde belirleyici faktörlerdeki ödeme isteğini araştırmışlardır. Araştırmaları neticesinde üreticilerle yapılan görüşmelerde, üreticilerin yeni geliştirilen tohum çeşitlerinin geleneksel Creole çeşidine göre daha fazla tercih ettiklerini böylece daha yüksek verim aldıklarını, hastalıklara direnç ve daha büyük yaprak genişliği olan çeşitleri tercih ettiklerini belirlemişlerdir.

Örmeci Kart ve ark. (2017), Aydın ilinin Söke ilçesinde bulunan pamuk üreticilerinin sosyoekonomik özellikleriyle beraber pamuk tohumu satın almada hangi özellikleri dikkate aldıklarını konjoint analiz yöntemini kullanarak belirlemeye çalışmışlardır. Toplamda 100 üretici ile görüşme yapmışlardır. Yapılan görüşmeler neticesinde pamuk üreticilerinin pamuk tohumlarını seçerken en çok önemsedikleri faktörün çırçır randımanı olduğunu belirlemişlerdir. İkinci sırada satın alınan tohumun fiyatı olduğu ortaya konulmuştur. Söke yöresindeki pamuk üreticilerine göre pamuk tohumu çeşit tercihlerinde en az önemli olan faktörün ise erkencilik olarak belirlendiği ortaya koymuşlardır.

Waldman (2017), Zambiya’da küçük ölçekli çiftçiler arasında mısır tohumu seçimi ve iklim değişkenliği algıları üzerine çalışmasını yürütmüştür. Çalışmasını

Zambiya'nın Güney ilini oluşturan 13 ilçeden ikisi olan Choma ve Pemba ilçelerinde gerçekleşmiştir. Waldman yaptığı görüşmeleri sonucunda çiftçilerin 37 farklı tohum çeşidi ettiklerini araştırma alanında tek bir tohum şirketinin hakim olmadığı 6 farklı tohum şirketinin hakim olduğuna ait olduğuna ulaşmıştır. Çiftçilerin bu tohum çeşitlerini seçerken dikkat ettiği ve aradığı en yaygın özelliğin kolay bulunup bulunamaması olduğu akabinde bunları yüksek verim veren çeşit performansı, tat ve ezilebilirliğin dahil olmak üzere çeşitli tüketim özelliklerinin çiftçiler için önemli olduğuna, depolanabilirlik, zararlı ve kuraklığa dayanıklılığında çiftçiler için önemli olan özelliklerden olduğunu araştırmasının sonunda ortaya koymuştur.

Ayhan ve Armağan (2018), çalışmalarında Aydın ilinin Söke, Germencik ve Koçarlı ilçelerinde seçtikleri 119 üretici ile görüşmüşlerdir. Görüştikleri pamuk üreticilerinin çeşit seçimini etkileyen faktörlerden verim, kalite, dayanıklılık ve fiyat kriterlerinin önem düzeylerini ve pamuk tohumuna ek ödeme istekliliğini incelemişler ve araştırmaları sonucunda ise kalitenin %28, verimin %25, fiyatın %24 ve dayanıklılığın ise %23 oranında önemli olduğunu belirlemişlerdir.

Keleş (2019), Trakya bölgesindeki buğday üreticilerinin tohumluk tercihlerini etkileyen faktörleri araştırmıştır. Trakya bölgesindeki buğday üreticilerinin tohumluk seçimini etkileyen faktörlerin araştırılıp analizlerinin sonucunda, üreticilerin en çok önem verdiği faktörlerin sırasıyla tecrübe ve tavsiye, yüksek kalite ve fiyat, iklim koşullarına uygunluk, destekleme alımları ve düşük üretim maliyetleri olduğu konmuştur. Yapılan araştırmada en önemli faktörün üreticilerin yıllar boyunca kendi edindikleri tecrübeleri ile komşu üreticilerin, büyük çiftçilerin, önder olan çiftçilerin, tarım il ilçe müdürlüğündeki elemanların ve tarımsal kooperatif tavsiyelerinin tohum seçimini etkileyen en önemli faktör olduğu araştırma sonucunda vurgulanmıştır.

Azapağaoğlu ve ark. (2019), Araştırmalarını TÜİK verilerine göre Türkiye'nin en fazla mısır üreten 4., Marmara bölgesinin ise 1. ili olan Sakarya ilindeki üreticilerin mısır tohumluğu seçerken tohum tercihlerini etkileyen

faktörlerin belirlenmesi için yapmışlardır. 8 ilçede toplam 261 üretici ile görüşmüşlerdir. Bu görüşmeler neticesinde üreticilerin tohumluk seçimine etki eden çevresel faktörler içinde çevrede denenmiş olması ve bizzat üreticiler tarafından sözlü olarak ifade edilmiş olan hem silajlık hem de danelik ekime uygun olması hususları ilk sırada yer almıştır. Mısır üreticilerinin mısır tohumu tercihlerini etki eden bazı bitkisel özellikler içerisinde ise verim kapasitesinin yüksek olması ilk sırada yer alırken dane hasat neminin düşük olması ikinci sırada bitkinin yatmaya dayanıklı olması özelliği ise üçüncü sırada yer almıştır.

Dikici (2019), Yürüttüğü çalışmasında Diyarbakır ilindeki çiftçilerin konjoint analizi kullanımıyla mısır tohum tercihinde etkili olan unsurları ortaya koymuştur. Dikici çalışmasında konjoint analizi kullanarak çiftçilerden elde edilen verilere göre tohum alım ve seçimindeki tercihleri belirlemiştir. Bu çalışmasını yaparken toplamda 123 çiftçi ile görüşmüştür. Araştırmanın sonucunda elde edilen verilere göre mısır tohumu alımı sırasında üzerinde durdukları niteliklerin ilk olarak %60,41 oranda verim, ikinci sırada %11,96 oranla kuraklığa dayanıklılık, üçüncü sırada %11,85 oranla hastalığa dayanıklılık, dördüncü sırada %8,81 oran ile fiyatının ve son olarakta %6,98 oranla dane büyüklüğünün önemli olduğunu tespit etmiştir.

Düğmeci ve Çelik (2020), Çalışmalarını Konya ili Çumra ilçesinde yağlık ayçiçeği üretim maliyetinin tespiti için sürdürmüşlerdir. Çalışmaları 2018-2019 üretim sezonunu kapsamaktadır. Çalışmalarının ana verilerini görüşülen 62 tarım işletmesinden elde etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre görüşülen işletmelerin ortalaması olarak dekara değişen masrafların 410,23 TL, sabit masrafların ise 355,31 TL olduğunu saptamışlardır. Dekara verimin 450,21 kg, Satış fiyatının ise 2,39 TL olduğunu belirlemişlerdir.

Hızal ve Karlı (2020), Çalışmalarını Antalya ilinde örtü altı sebze üretiminde üreticilerin tohum tercihlerini etkileyen faktörleri belirlemek için yapmışlardır. Çalışmalarını Antalya ilinin Serik, Aksu, Kumluca ve Gazipaşa ilçelerinde örtü altında sebze yetiştiriciliği yapan işletmelerin kullandıkları tohum ya

da fi de tercihlerini etkileyen faktörleri ortaya koymuşlardır. Yaptıkları araştırmaları sonucunda üreticilerin %90,63'ünün verimin yüksek olmasına %88,54'ü kalitesinin yüksek olmasına %70,83'ü hastalık ve zararlılara karşı dayanıklı olmasına dikkat ettikleri ortaya konulmuştur. Üreticilerin tohum veya fide seçiminde dikkat ettiği diğer hususların ise alışkanlıkları pazarlama imkanının iyi olması fiyatının ucuz olması gibi hususların olduğu araştırma sonucunda belirlenmiştir.

Kephe ve ark. (2020), Limpopo eyaletindeki küçük çiftçiler arasında yağlı tohumlu ürünlerin üretimini etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Bu araştırmaları için üretilecek yağlı tohum seçimlerinin altında yatan temel faktörleri incelemek için 600 çiftçi ile görüşme sağlamışlardır. Kephe ve Ark. araştırmaların sonucunda üretilecek mahsul seçiminin sosyoekonomik ve iklimsel faktörlerden etkilendiğini göstermişlerdir. Faktör analizi yöntemiyle yağlı tohumların seçiminde en etkili faktörün sel olduğunu ortaya koymuşlardır. Bunu aletler, sıcaklık, yağış, nakit, sulama ekipmanı, girdi mevcudiyeti ve gıda güvenliği faktörleri izlemiştir. Belirleyici faktörlerin yağlı tohumlar arasında yer fıstığı, soya fasulyesi ve ayçiçeği üreten çiftçiler arasında farklılık gösterdiğini çalışmaları sonucunda ortaya koymuşlardır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmanın ana materyalini Adana ilinin Ceyhan ve Sarıçam ilçelerinde Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı ayçiçeği üretimi yapan çiftçilerden anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmaktadır. Çalışma alanında Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı 13980 üretici bulunmaktadır. Önce 20 pilot anket yapılmıştır ve standart sapmaları (dekar) alınmıştır. Anket uygulanacak örnek sayısının belirlenmesinde aşağıdaki yöntem kullanılmıştır (Yamane, 2001).

$$n = \frac{N z^2 s^2}{N d^2 + z^2 s^2}$$

Formülde;

N: Popülasyondaki üretici sayısını (13980)

n: örnek sayısını

z: güven aralığını (%90 güven sınırına karşılık gelen z tablo değerini (1.58)

s: standart sapmayı (25,44)

d: ortalamadan belirli bir orandaki sapmayı (± 5 dekar)

ifade etmektedir.

Neyman yöntemi kullanılarak ana kitleyi temsil edecek örnek sayısı 64,33 olarak hesaplanmıştır. Hatalı anket ihtimali dikkate alınarak uygulamada 70 anket yapılmıştır. Mümkün olduğunca ayçiçeği üretimi yapılan bütün köylere ulaşılmaya çalışılmış, 2022 yılı Mayıs-Haziran aylarında anketler tamamlanmıştır. Anket uygulanan işletmeler tesadüfen seçilmiştir.

Anket çalışması ile 2021-2022 üretim yılına ilişkin olarak toplanan fiziki ve mali veriler kullanılarak bütçe yaklaşımından hareketle birim ürün maliyetleri belirlenmiştir. Verilerin analiz edilmesinden sonra özet çizelgeler hazırlanmış, bu çizelgelerde yer alan fiziki ve parasal değerler işletmelerin basit aritmetik

ortalamasını ifade edecek şekilde düzenlenmiştir. Üretim faaliyeti ile ilgili ortalama fiziki ve mali değerler, ürünlerin toplam ekim alanına bölünerek birim alana ortalama olarak hesaplanmıştır.

Üretim maliyetleri sabit ve değişken giderlerden oluşmaktadır. Çalışma kapsamındaki ayçiçeği üretim faaliyetine ilişkin sabit masraf unsurları olarak arazi kirası/arazi sermaye faizi, aile ve daimî işgücü giderleri, genel idare giderleri ve diğer masraflar (amortisman, alet-makine sermaye faizi, sigorta, vergi vb.) alınmıştır. Bu ürünün değişken masraf unsurları ise; tohum masrafları, gübre masrafları, ilaç masrafları, geçici işçilik masrafları, su ücreti, alet-makine yakıt masrafları, alet makine bakım ve onarım masrafları ve döner sermaye faiz bedelidir. Ayçiçeği üretim maliyetinin hesaplanmasında işletmelerin yararlanmış olduğu destekler dikkate alınmamıştır. Maliyetlerin hesaplanmasında, işletmede yalnızca ayçiçeği üretimi için yapılan giderler göz önüne alınmıştır. Başka bir deyişle tek ürün bütçe analizi kullanılmıştır. Ürün maliyet hesaplarında üretimde kullanılan girdilerin fiziksel miktarları işletmecilerin ödedikleri reel fiyatlar ile fiyatlandırılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Türkiye Yağlık Ayçiçeği Üretimi Ve Dış Ticareti

4.1.1. Türkiye Yağlık Ayçiçeği Ekim Alanı ve Üretimi

Ayçiçeği tarla bitkileri baz alındığında ülkemizin en önemli yağ bitkisidir. Çiğit üretim bakımından ayçiçeği ile başa baş gitmesine rağmen, tohumlarındaki yağ oranı ve dolayısıyla toplam bitkisel yağ üretimindeki payları esas alınırse ayçiçeği tartışmasız ilk sırada yer almaktadır (Gürbüz ve ark., 2003).

Ayçiçeği Türkiye'ye 1. Dünya savaşıdan sonra girmiş olmasına rağmen, yayılması ve geniş alanlarda yetiştirilmeye başlanması 1940'lı yılların sonlarına doğru olmuş, 1950 yılında 110.221 ha ekim alanı ve 66.147 ton üretim değerine ulaşmıştır. Bu yıldan itibaren ekim alanında artışlar olmuş, ancak özellikle 1958-1964 yılları arasında orobanş zararlısı yüzünden ayçiçeği tarımı büyük zararlar görmüştür. 1962 yılında ekim alanı 81.300 ha'a, üretim ise 60 bin tona kadar düşmüştür. Bu yıllarda Rusya'dan orobanşa dayanıklı VNIIMK 1646 ve VNIIMK 8931 çeşitleri getirilmiş ve bu çeşitler sayesinde ayçiçeği üretimi belli bir süre rahatlamıştır. Ülkemizde ayçiçeği tarımı 1965 yılından sonra tekrar bir ivme kazanmış, 1980 yılında 575 bin ha ekim alanı ve 750 bin ton üretim gerçekleştirilmiştir. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı tarafından 1984 yılından itibaren başta ABD olmak üzere diğer ülkelerden hibrid ayçiçeği tohumluğu ithal edilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda özel tohumculuk firmaları da devreye girmiştir (Gürbüz ve ark., 2003).

Türkiye'de yağlık ayçiçeği ekim alanları son yıllarda iklim koşullarına ve uygulanan fiyat politikalarına bağlı olarak değişmektedir. 2021 yılı TÜİK verilerine göre 9 milyon dekar alanda ayçiçeği yetiştiriciliği yapılmıştır. Bunun yaklaşık 8,1 milyon dekar alanında yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yapılırken yaklaşık 900 bin dekar alanda ise çerezlik ayçiçeği üretimi yapılmaktadır (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Türkiye’de Ayçiçek Ekim Alanları (Dekar)

Yıllar	Toplam	Yağlık	Çerezlik
2012	6 046 160	5 046 160	1 000 000
2013	6 097 839	5 202 600	895 239
2014	6 574 576	5 524 651	1 049 925
2015	6 853 174	5 689 950	1 163 224
2016	7 201 081	6 167 800	1 033 281
2017	7 796 217	6 813 976	982 241
2018	7 344 651	6 489 344	855 307
2019	7 526 318	6 759 834	766 484
2020	7 288 528	6 508 696	779 832
2021	9 011 531	8 113 116	898 415

Kaynak: TÜİK, 2021

2021 yılında Türkiye yağlık ayçiçeği ekim alanı 8,1 milyon dekar olarak gerçekleşmiştir. Yağlık ayçiçeği ekim alanlarının Türkiye genelindeki dağılışına bakıldığında, ekim alanlarının sırasıyla %21,9’u Tekirdağ’da (142 bin ha), %14’ü Edirne’de (90 bin ha), %12’si Kırklareli’nde (77 bin ha), %10,3’ü Konya’da (66 bin ha), %9,3’ü Adana’da (60 bin ha) ve %5,3’ü Çorum’da bulunmaktadır. Bu altı şehir Türkiye toplam yağlık ayçiçeği ekim alanlarının %72,8’ine sahiptir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Türkiye’de Yağlık Ayçiçeği Ekim Alanları Dağılışı (%) (2020/21)

İller	Toplam Yağlık Ayçiçeği Ekim Alanı İçindeki Payı (%)
Tekirdağ	21,9
Edirne	14,0
Kırklareli	12,0
Konya	10,3
Adana	9,3
Çorum	5,3
Diğerleri	27,2

Kaynak: TÜİK, 2021

Ayçiçeği hem Türkiye’de hem de bölgemizde genellikle kuru koşullarda yetiştiriciliği yapılan bir tarla bitkisidir. Ayçiçeği kuraklığa oldukça dayanıklı bir bitki olmasına karşın, sulama ile verimde önemli artışlar elde edilmektedir. Bu sebepten dolayı da kuru koşullarda üretimi gerçekleştirilen ayçiçeği tarımında sulamanın %100’e varan bir artış sağladığı görülmektedir.

Genellikle verim düşüşü çiçeklenmeden 20 gün önce ve sonrasında içine alan periyotta oluşan su noksanlığından kaynaklanmaktadır. Bu periyotta yapılacak 1-2 sulama ile verim artışı sağlanabilmektedir. Ayçiçeği tarımı yapılan bölgelerimizde yetiştirme döneminde yeterince yağış düşmemesi sonucu kuraklık zararının oluşmasıyla önemli verim düşüklüğü görülmektedir. Bu gibi kuraklık görülen tarım alanlarında ayçiçeği üreticilerinin sulama imkânı olduğunda, tarlalarını sulamaları halinde hem dekinden aldıkları ürün miktarı hem de danelerdeki yağ miktarı önemli oranda artmaktadır (Kolsarıcı ve ark., 2002).

Türkiye’de hem verime bağlı olarak hem de ekim alanlarının varlığına bağlı olarak, yıldan yıla yağlık ayçiçeği üretiminde farklılıklar görülmektedir.

TÜİK 2021 yılı verilerine göre, Türkiye’nin toplam ayçiçeği üretimi 2 milyon 415 bin tondur. Bu üretimin 2 milyon 215 bin tonu yağlık ayçiçeği, 200 bin

tonu ise çerezlik üretimidir. Türkiye'nin son on yıllık üretim verilerine bakıldığında bazı yıllar ayçiçeği üretimi aynı kalsa da her yıl yağlık ayçiçeği üretiminde artış yaşandığı gözlemlenmektedir. 2013 yılından 2021 yılına gelinceye kadar yağlık ayçiçeği üretiminde %60,5 oranında artış sağlanmış ve 2013 yılında 1.380.000 bin ton olan Türkiye'nin ayçiçeği üretimi 2021 yılında 2.215.000 tona yükselmiştir (Çizelge 4.3).

Yağlık ayçiçeği verimi yıldan yıla değişiklik göstermektedir. Bu değişikliğin sebebi, genelde kuru koşullarda yetiştiriciliği yapılan ayçiçeğinin, hava koşullarına bağlı olarak bazı yıllarda yetiştirme dönemine denk gelen zamanlarda yeterince yağış düşmemesi sonucu kuraklık zararının oluşmasıdır. 2021 yılı TÜİK verilerine bakıldığında ortalama verimin dekara 273 kg olduğu görülmektedir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Türkiye’de Yağlık Ayçiçek Üretimi ve Verimi

Yıllar	Üretim (Ton)	Verim (Kg/da)
2013	1 380 000	265
2014	1 480 000	268
2015	1 500 000	264
2016	1 500 000	243
2017	1 800 000	264
2018	1 800 000	277
2019	1 950 000	288
2020	1 900 000	292
2021	2 215 000	273

Kaynak: TÜİK, 2021

Türkiye’de yağlık ayçiçeği üretiminin en fazla olduğu il %18,6 pay ile Tekirdağ’dır. Tekirdağ’ı sırasıyla %14,7 pay ile Konya, %12,7 pay ile Edirne ve %10,3 pay ile Adana takip etmektedir. 2020-21 sezonunda Tekirdağ, Konya, Edirne

ve Adana Türkiye yağlık ayçiçeği toplam üretiminin %56,3'ünü gerçekleştirmiştir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Türkiye’de İllere Göre Ayçiçeği Üretimi Dağılışı (%) (2020/21)

İller	Toplam Yağlık Ayçiçeği Üretimindeki Payı (%)
Tekirdağ	18,6
Konya	14,7
Edirne	12,7
Adana	10,3
Diğerleri	43,7

Kaynak: TÜİK, 2021

4.1.2. Türkiye Ayçiçeği Dış Ticareti

Türkiye’de gerek hızlı nüfus artışı ve gerekse kişi başına artan tüketim sonucu bitkisel yağ tüketiminde sürekli bir artış gözlenmekte ve yağ üretimi, tüketimi karşılayamamaktadır. Bu nedenle giderek artan yağ açığını karşılamak için ithalat yoluna gidilmektedir. 2019/2020 döneminde kişi başına tüketim 40 kg iken yeterlilik derecesi %60,1’dir. Türkiye’nin ithalat ve ihracat verilerine bakıldığında 2020 yılı ihracatı 2,5 bin ton, ithalatı ise 1,04 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılı yılın ilk dört ayında ayçiçeği ihracatı 118 bin ton, ayçiçeği ithalatı ise 853 bin tondur (TÜİK, 2020).

Türkiye, dünya yağlık ayçiçeği ithalatı yapan ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Dünya yağlık ayçiçeği ithalatının %37’si Türkiye tarafından gerçekleşmektedir. Türkiye 2020 yılı yağlık ayçiçeği ithalatının %65,5’ini Rusya’dan gerçekleştirmiştir. Geriye kalan ithalatını ise sırasıyla Moldova (%8,9), Bulgaristan (%8,2), Romanya (%5,5) ve Ukrayna ‘dan (%4,2) sağlamıştır (Çizelge 4.5).

Türkiye'nin en çok yağlık ayçiçeği ihracatı yaptığı ülke %65 pay ile Cezayir'dir. Bunu %18,3 pay ile Irak ve %15,4 pay ile Tunus takip etmektedir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Türkiye Yağlık Ayçiçeği İthalatı ve İhracatı (2020, %)

Türkiye Yağlık Ayçiçeği İthalatında Önemli Ülkeler		Türkiye Yağlık Ayçiçeği İhracatında Önemli Ülkeler	
Ülkeler	Türkiye Yağlık Ayçiçeği İthalatındaki Payı (%)	Ülkeler	Türkiye Yağlık Ayçiçeği İhracatındaki Payı (%)
Rusya	65,5	Cezayir	65
Moldova	8,9	Irak	18,3
Bulgaristan	8,2	Tunus	15,4
Romanya	5,5	Diğer	1,3
Ukrayna	4,2		
Diğer	7,6		

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, Haziran, 2021

4.2. Çalışma Alanı İle İlgili Bilgiler

Adana ilinin Ceyhan ve Sarıçam ilçelerinde bulunan köyler, bölgede önemli ölçüde tarımın yapıldığı, önder üreticilerin bulunduğu, çok çeşitli üretim deseninin var olduğu köylerdir. Ceyhan ve Sarıçam ilçelerinin köylerinde genellikle mısır, yağlık ayçiçeği, narenciye, soya fasulyesi, pamuk, buğday gibi çeşitli ürünlerin yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bunlara ek olarak, karpuz, soğan, yer fıstığı, patates gibi ürünlerinin de yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Yağlık ayçiçeği, anket çalışmalarının gerçekleştirildiği bölgede birinci ürün olarak mart ayında, devre kaybı (nisan ayı ekimi) ve ikinci ürün olarak haziran ayında olmak üzere üç dönemde ekimi yapılmaktadır.

Adana ilinde 2021 üretim sezonunda yağlık ayçiçeği ekim alanı ve yağlık ayçiçeği üretimi yapan üretici sayısı ile ilgili bilgiler Çizelge 6.1’de verilmektedir. 2021 yılı üretim sezonunda çizelgede verilen 10 ilçede toplam 13.980 çiftçi 392.540 dekar alanda yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yapmaktadır. Çizelgede verilen bu 10 ilçede en fazla yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yapan çiftçi sayısının ve en fazla yağlık ayçiçeği ekim alanının Ceyhan ilçesinde olduğu gözlenmiştir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Adana ilinde 2021-2022 Üretim Sezonu Yağlık Ayçiçeği Ekim Alanları

İlçe	ÇKS'ye Kayıtlı Yağlık Ayçiçeği Üretimi Yapan Çiftçi Sayısı	Ekilen Alan (da)
Yüreğir	233	7.425
Yumurtalık	825	23.933
Ceyhan	4.628	112.000
Sarıçam	2.048	63.000
Karaisalı	2.141	64.714
Kozan	1.389	36.000
İmamoğlu	1.855	67.943
Karataş	8	894
Çukurova	325	13.031
Aladağ	528	3.600

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022

Anket çalışması, Adana ilinde aktif olarak yağlık ayçiçeği tarımı yapılan ve ekim alanının fazla olduğu Sarıçam ve Ceyhan İlçelerinin köylerinde gerçekleştirilmiştir. Ceyhan ilçesine bağlı Kıvrıklı, Gümürdülü, Tumlu, Çevretepe, Sağkaya; Sarıçam ilçesine bağlı Yarımca, Çamlıca ve Cihadiye köyleri olmak üzere toplamda 8 köyde 70 üretici ile görüşme sağlanmıştır.

4.3. Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Yapıları

Ankete katılan yağlık ayçiçeği üreticilerinin yaşları 24 ile 70 arasında değişmekte olup, ortalama yaş 53,8’dir. Üreticilerin tamamı erkek üreticilerden oluşmaktadır ve 40 yaş ve altı yani genç olarak kabul edilen grupta sadece % 12,9

oranında üretici bulunmaktadır. Son yıllarda genç nüfus tarımsal faaliyetlerden uzaklaşmaktadır ve bu çalışmada elde edilen bulgu da bunu doğrulamaktadır.

Çizelge 4.7. Üreticilerin Yaş Grupları, Aile Birey Sayıları ve Eğitim Düzeyleri

	Değişkenler	N	%
Yaş Grupları	40 Yaş ve altı	9	12,9
	41-50	18	25,7
	51-60	21	30,0
	61 ve üzeri	22	31,4
	Toplam	70	100,00
Eğitim Düzeyi	Okur Yazar	2	2,86
	İlkokul	30	42,86
	Ortaokul	17	24,29
	Lise	19	27,14
	Üniversite	2	2,86
	Toplam	70	100,00
Aile Birey Sayısı	İki	18	14,3
	Üç	19	22,7
	Dört	13	20,7
	Beş	15	29,9
	Altı ve üzeri	5	12,4
	Toplam	70	100,00

Üreticilerin %2,86'sının okuryazar, %42,86'sının ilkokul mezunu, %24,29'unun ortaokul mezunu, %27,14'ünün lise mezunu ve %2,86'sının ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Aile birey sayıları incelendiğinde üreticilerin %14,3'ü iki kişilik aileye, %22,7'si üç kişilik aileye, %20,7'si dört kişilik aileye ve %42,3'ü de beş ve daha fazla kişilik aile bireyine sahip oldukları tespit edilmiştir (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.8'de görüldüğü gibi üreticilerin büyük çoğunluğu sadece tarım ile uğraşmaktadır. Üreticilerin sadece %21,43'ü tarım dışında bir faaliyette bulunmaktadır ve tarım dışında faaliyette bulunanların %27,2'si işçi, %27,2'si esnaf, %9,1'i memur, %9,1'i şoför, %18,2'i bekçi ve %9,1'i kepçe operatörü olarak çalışmaktadır.

Çizelge 4.8. Üreticilerin Tarım Dışı Faaliyette Çalışma Durumu

	N	%
Sadece tarım ile uğraşanlar	55	78,57
Tarım dışı faaliyetle uğraşanlar	15	21,43

4.4. Üreticilerin İşletme Yapıları

Çalışmaya katılan üreticilerin %97,14'ü işletmede 0-50 gün arasında çalıştığını belirtirken, %2,86'sı 51-100 gün arasında çalışmakta olduğunu beyan etmiştir. Yağlık ayçiçeği üretimi yapan işletmelerin sadece 8,57'inde aile bireyleri çalışmakta diğerlerinde ise yabancı işgücü çalışmaktadır. Ankete katılan üreticilerin %7,14'ünün yabancı daimî işgücü çalıştırdıkları, geriye kalan %92,86'sının ise yabancı daimî işgücü çalıştırmadıkları tespit edilmiştir. Yabancı daimî işgücü çalıştıran üreticilerin, genelde çoban, şoför, bekçi ve sulamacı istihdam ettiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. İşletmede Çalışılan Gün Sayısı ve Yabancı İşgücü Durumu

Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Üretimi İçin İşletmede Çalıştığı Gün Sayısı		
	N	%
0-50 Gün Arası	68	97,14
51-100 gün arası	2	2,86
Aile Bireylerinin Yağlık Ayçiçeği Üretimi İçin İşletmede Çalışma Durumu		
	N	%
İşletmede Çalışan	6	8,57
İşletmede Çalışmayan	64	91,43
Yabancı Daimî İşgücü Çalıştırma Durumları		
Yabancı Daimî İşgücü Çalıştıran	5	7,14
Yabancı Daimî İşgücü Çalıştırmayan	65	92,86

Çalışma kapsamındaki işletmelerin %45,7'sinde büyükbaş hayvan varlığı, %12,8'inde küçükbaş hayvan varlığı ve %64,3'ünde tavuk varlığı bulunmaktadır (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. İşletmelerdeki Hayvan Varlığı Durumu

	N	%
Büyükbaş Hayvan	32	%45,7
Küçükbaş Hayvan	9	%12,8
Tavuk, diğer	45	%64,3

Türkiye’de tarım işletmelerinin çoğu yeter büyüklükte olmayıp çok parçalı ve dağınık bir yapıya sahiptir. Bu durumun arazilerin miras yoluyla bölünmesi ve hisseli olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Araştırmanın yapıldığı alanda da arazilerin genellikle parçalı ve hisseli olduğu gözlemlenmiştir.

Bu doğrultuda üreticilerin yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yaptıkları tarlaların parsel sayılarına bakıldığında; %48,57’sinin bir parsel alanda, %27,14’ünün iki parselde, %18,57’sinin üç parselde, %5,72’sinin dört ve üzeri parselde yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yaptıkları tespit edilmiştir (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Üreticilerin Arazi Parsel Durumu

Parsel Sayısı	N	%
1	34	48,57
2	19	27,14
3	13	18,57
4 ve üzeri	4	5,72

Ankete katılan üreticilerin yağlık ayçiçeği ekim alanları ortalama 95,5 dekadır. Maksimum yağlık ayçiçeği ekim alanına sahip olan üretici 330 dekar alanda yetiştiricilik yaparken minimum yağlık ayçiçeği ekim alanına sahip olan üretici ise 20 dekar alanda yetiştiricilik yapmaktadır.

Çalışmaya katılan üreticilerin ayçiçeği yetiştiriciliği yaptıkları işletme büyüklükleri 3 grup altında incelenmiştir. Bu gruplar 0-50 dekar arasında yetiştiricilik yapan, 51-100 dekar arasında yetiştiricilik yapan ve 101 ve üzeri alanda yetiştiricilik yapan üreticiler olarak sınıflandırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre

üreticilerin %30'u 0-50 dekar arasında, %32,86'sı 51-100 dekar arasında ve %37,14'ü 101 dekar ve üzerinde işletme büyüklüğüne sahiptir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. İşletme Büyüklüğü

İşletme Büyüklüğü (da)	N	%
0-50	21	30,00
51-100	23	32,86
101 ve üzeri	26	37,14

Adana ilinde yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yapan üreticiler arasında kiracılık ve ortakçılık düşük düzeydedir. Bu çalışmaya katılan üreticilerin hiçbiri ortakçı olarak ayçiçeği yetiştiriciliği yapmamaktadır. Ankete katılan üreticilerin %84,29'u kendi tarlalarını ekerken %15,71'i ise tarlalarını kiralayarak yağlık ayçiçeği üretimi yapmaktadır (Çizelge 4.13).

Adana ilinde yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yapan üreticiler genelde kurak koşullarda yetiştiricilik yapmaktadır. Ayçiçeğinin kuru koşullarda yetismeye uyum sağlamasından dolayı sulama yapılmadan da yetiştirilebilir olması ve özellikle buğday ile iyi bir münavebe bitkisi olması ayçiçeğinin kuru koşullarda yetiştiriciliğini yaygınlaştırmıştır. Ankete katılan yağlık ayçiçeği üreticilerine üretim yaparken kullandıkları tarlaların sulu ya da kuru durumu sorulduğunda üreticilerden %1,43'ünden sulu arazide geriye kalan %98,57'si ise kuru arazilerde üretim yaptığını belirtmiştir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Arazi Mülkiyet Durumu ve Arazi Sulu ve Kuru Durumu

		N	%
Arazi Mülkiyet Durumu	Mülk	59	84,29
	Kira	11	15,71
	Ortakçı	0	0
	Toplam	70	100,00
Arazi Sulu-Kuru Durumu	Sulu	1	1,43
	Kuru	69	98,57
	Toplam	70	100,00

Yukarıda verilen bilgilerden dolayı yağlık ayçiçeği genelde çalışma bölgesinde kuru koşullarda yetiştirildiği için arazilerin çıplak değeri düşük fiyat düzeylerindedir. Ankete katılan üreticilerin yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yaptıkları tarlaların çıplak arazi değerleri ortalaması 17.102 liradır. En yüksek arazi çıplak değeri 30.000 lira, en düşük arazi değeri ise 10.000 liradır (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14. Arazi Çıplak Değeri

Çıplak Arazi Değeri Ortalaması (TL/da)	En Düşük Çıplak Arazi Değeri (TL/da)	En Yüksek Çıplak Arazi Değeri (TL/da)
17.102	10.000	30.000

Üreticiler kıraç araziye ekim yapmalarından dolayı iklim şartlarına bağlı olarak verimler yıllara göre farklılık göstermektedir. Üreticilerin 2021 sezonu için ortalama verimlerinin 201,4 kg olduğu saptanmıştır. Üreticilerden en düşük verimi alan 120 kg, en yüksek verimi alanın ise 360 kg verim aldığı tespit edilmiştir. En yüksek verimi alan üreticinin arazisi sulu alandadır. Üretici salma sulama yaparak ortalama verimden daha yüksek bir verim elde etmiştir (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15. Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Verimleri

Alınan Ortalama Verim (kg/da)	Alınan En Düşük Verim (kg/da)	Alınan En Yüksek Verim (kg/da)
201,4	120	360

4.5. Üreticilerin Desteklerden Yararlanma Durumu

Ankete katılan 70 üreticinin %92,8'i yağlık ayçiçeği üretiminde destekten yararlanırken geriye kalan %7,2'si ise desteklerden yararlanmamaktadır. Desteklerden yararlanmayanların tapularında sıkıntı olması, üretim yapılan tarlaların müşterek durumda olması ve ÇKS yaptırmamalarından dolayı destekten yararlanamadıkları belirlenmiştir. Destekten yararlanan üreticiler prim, mazot ve gübre desteğinden yararlanmaktadırlar. Üreticiler 2021 üretim sezonunda prim desteği için kilogram başına 0,50 kuruş, mazot desteği için dekara 29 TL, gübre için

ise dekara 8 TL destek almışlardır. Prim desteğinden yararlanan 65 üretici ortalama 9.667,7 TL destek almıştır. En az prim desteği alan üretici 2.250 TL, en fazla prim desteği alan üretici 27.875 TL destek almıştır. Mazot-gübre desteğinden yararlanan 65 üretici ortalama 3653,3 TL destek almıştır. En az mazot-gübre desteği alan üretici 740 TL, en fazla mazot-gübre desteği alan üretici 12.210 TL destek almıştır (Çizelge 4.16).

Çizelge 4.16. Üreticilerin Desteklerden Yararlanma Durumları

		N	%	
Desteklerden Yararlanılma Durumu	Desteklerden Yararlanan	65	92,9	
	Desteklerden Yararlanmayan	5	7,1	
	Toplam	70	100,00	
		Destek Miktarı (da/TL, Kg/TL)	En Az Alınan Destek Miktarı (TL)	En Fazla Alınan Destek Miktarı (TL)
Yararlanılan Destek Türü	Mazot-Gübre	37	740	12.210
	Prim	0,50	2.250	27.875

4.6. Üretimin Değerlendirilmesi ve Ürünün Pazarlanması

Üreticiler ürünlerini ortalama 4,64 TL'den satmışlardır. En düşük fiyata satan üretici ürününü 4,40 TL'den, en yüksek fiyata satan üretici ise ürününü 5,50 TL'den satmıştır. Ürünü en yüksek fiyata satan üretici, ürünü evde kısa bir süre bekletip fiyat yükseldiği zaman sattığını belirtmiştir. Üreticilerin %5,71'inin ürünlerini işletme içinde, geriye kalan %94,29'unun ise ürünlerini işletme dışında sattıkları tespit edilmiştir. Anket görüşmeleri sırasında, üreticilerin hasat sonrasında kendi römorklarıyla tüccarların belirlediği bazı köy merkezlerine ürünlerini götürüp döktüğü gözlemlenmiştir. Üreticilerin tamamı ürünlerini tüccara peşin olarak

satmışlardır. Tüccarlar dışında TMO, anlaşmalı üretim çerçevesinde tohum firmalarına ve Ticaret Borsalarına ürünlerini satan üretici olmamıştır (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17. Üretimin Değerlendirilmesi ve Ürünün Pazarlanması

Ürün Satış Fiyatı	Ortalama Satılan Fiyat	4,64	
	Ürünün Satıldığı En Düşük Fiyat	4,40	
	Ürünün Satıldığı En Yüksek Fiyat	5,50	
Ürün Satış Şekli		N	%
	Peşin	70	100
	Vadeli	0	0
	Toplam	70	100,00
Ürün Satış Yeri	İşletme İçi	4	5,71
	İşletme Dışı	66	94,29
	Toplam	70	100,00
Ürünün Satıldığı Yer	Tüccar	70	100
	Diğer (TMO, Ticaret Borsası, vb.)	0	0
	Toplam	70	100,00

4.7. Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Üretim Sürecindeki Önemli Gördükleri Problemler

Toplumların kalkınmasında, kendilerine yetebilir olmasında ve yaşam tarzları üzerinde oldukça büyük etkiye sahip olan tarım sektörü küreselleşme ile önemi daha da fazla anlaşılan bir sektördür. Tarım sektörü diğer sektörler gibi gelişip modernleşirken diğer yandan da tüm gelişme ve modernleşmeye rağmen birçok sorunla baş etmeye çalışmaktadır.

Genel olarak iklim değişikliğinin etkileri, yüksek girdi maliyetleri, hastalık ve zararlıların varlığı, sulanabilen arazilerin az olması, var olan su kaynaklarının da etkin bir şekilde kullanılamaması ve bunlar gibi daha birçok sorun tarım sektöründe mevcuttur.

Çalışmanın bu bölümünde, görüşme sağlanan yağlık ayçiçeği üreticilerinin, üretimde önemli gördükleri problemleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Bunun için,

görüŖülen üreticilere, “Yüksek girdi maliyetleri, hastalık/zararlı, sulama problemleri/sulama suyu maliyetleri, teknik yetersizlik, iklim koŖullarının deęiŖmesi, pazarlama problemleri ve uygun çeŖidi bulamama” problemleri yöneltmiŖtir ve bu problemleri önem derecelerine göre 1 ile 5 arasında puanlamaları istenmiŖtir. Önem derecesinde, 1: Hiç önemli değil, 2: Önemli değil, 3: Orta, 4: Önemli ve 5: Çok önemliyi ifade etmektedir.

Ayçiçeği üretim sürecinde karŖılaŖılan yüksek girdi maliyetlerinin (%98,6) ve hastalık ve zararlı probleminin çok önemli olduğu (%91,4) belirtilirken, sulama problemleri/sulama suyu maliyetleri üreticilerin %45,4’ü tarafından hiç olmadığı belirtilmiŖtir. Bunun sebebi yağlık ayçiçeği yetiŖtiricilięinin genellikle kuru koŖullarda yapılmasıdır.

Üreticilerin %41,4’ü üretimdeki teknik yetersizlikleri orta düzeyde önemli ve %12,9’u çok önemli bulmuŖtur. Son yıllarda en önemli sorun olan iklim deęiŖiklięi, üreticilerin %92,9’u tarafından çok önemli bulunmuŖtur.

Üreticilerin yağlık ayçiçeği hasatlarından sonra pazarlama problemleri yaŖamadıkları, ürünlerinin kolayca sattıkları belirlenmiŖtir. Neredeyse tamamı (%98,6) pazarlama sorunu yaŖamadıklarını beyan etmiŖlerdir. Ayrıca üreticiler istedikleri uygun çeŖidi kolaylıkla bulabildiklerini, bunun hiç önemli bir sorun olmadığını (% 84,3) vurgulamıŖlardır.

Çizelge 4.18. Üreticilerin Ayçiçeği Üretim Sürecinde En Önemli Gördükleri Problemler (%)

Kriterler	Önem Derecesi				
	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Orta	Önemli	Çok Önemli
Yüksek girdi maliyetleri	1,4				98,6
Hastalık / Zararlı				1,4	91,4
Sulama problemleri / Sulama suyu maliyetleri	45,4	1,4	7,1		45,7
Teknik yetersizlik	38,6		41,4	7,1	12,9
İklim koşulları / İklim değişikliği			5,7	1,4	92,9
Pazarlama problemleri	98,6				1,4
Uygun çeşidi bulamama	84,3				15,7

4.8. Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Üretimini Tercih Etme Nedenleri

Türkiye yağlık ayçiçeği ekim alanları son yıllarda uygulanan fiyat politikalarına bağlı olarak artış göstermektedir. Değişen iklim koşulları ve yaşanan kuraklıklar nedeniyle üretimde verim bazı yıllar düşüş gösterse de ekim alanlarının artmasına paralel olarak üretim de yıldan yıla artış göstermektedir.

Yağlık ayçiçeğinin mekanizasyona elverişli bir bitki olması, fazla işgücü gerektirmemesi, bu alanda uygulanan fiyat politikaları ve desteklemeler, üretiminin diğer ürünlere göre daha kolay olması gibi birçok sebeplerden dolayı yağlık ayçiçeği üreticiler tarafından tercih edilen bir ürün haline gelmiştir.

Bu çalışmanın yapıldığı alanda yağlık ayçiçeği özellikle kuruda yetiştirilebilecek getirisi yüksek ürünlerden oluşu ve buğday ile iyi bir münavebe bitkisi olmasından dolayı üreticiler tarafından tercih edildiği gözlemlenmiştir.

Üreticilerin yağlık ayçiçeği üretimini tercih etmelerinde, desteklemeler üreticilerin büyük bir çoğunluğu için (%78,6) çok önemliyken, yağlık ayçiçeğinin depolamaya elverişli oluşunun hiç önemli olmadığı (%78,6) tespit edilmiştir. Bunun sebebi çalışmaya katılan yağlık ayçiçeği üreticilerinin ürünlerini hasadın hemen arkasından aynı gün içinde tüccara satmalarıdır.

Yağlık ayçiçeğinin mekanizasyona elverişli oluşu (%98,6) ve ürün satışının kolay oluşu (%98,6) çalışmaya katılan üreticiler tarafından yağlık ayçiçeği üretim tercihleri arasında çok önemli bulunmuştur.

Ankete katılan üreticilerin tamamı (%100), yağlık ayçiçeğinin özellikle buğday ile iyi bir münavebe bitkisi olmasından ve kuruda yetiştirilebilecek getirisi yüksek alternatif bir ürün oluşundan dolayı üretim tercihleri arasında çok önemli olduğu tespit edilmiştir.

Yağlık ayçiçeği yetiştiriciliğinde gübre ve ilaç kullanımının az olması, yağlık ayçiçeğinin sulama maliyeti olmadan kuru koşullarda yetiştirilebilmesi ve yoğun işgücü gerektirmeyen mekanizasyona elverişli bir ürün olmasından dolayı üretimi diğer ürünlere nazaran daha kolay ve ekonomiktir. Buna bağlı olarak ankete katılan üreticilerin yağlık ayçiçeği üretim tercihleri arasında yağlık ayçiçeğinin fazla işgücü gerektirmemesinin çok önemli olduğu (%97,2) ve yine yağlık ayçiçeği üretiminin ekonomik oluşu üreticiler tarafından çok önemli (%98,6) bulunmuştur.

Çizelge 4.19. Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Üretimini Tercih Etme Nedenleri (%)

Kriterler	Önem Derecesi				
	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Orta	Önemli	Çok Önemli
Desteklemeler	12,9		4,3	4,3	78,6
Depolamaya elverişli oluşu	78,6		4,3	1,4	15,7
Mekanizasyona elverişli oluşu			1,4		98,6
Satış kolaylığı	1,4				98,6
Diğer ürünlere göre üretim kolaylığı	1,4				98,6
Ekim nöbetine uygunluğu					100
Kuruda yetiştirilebilecek alternatif ürün oluşu					100
Fazla iş gücü gerektirmemesi			1,4	1,4	97,2
Ekonomik oluşu				1,4	98,6

4.9. Yağlık Ayçiçeği Üretimine Yönelik Tohum Çeşidi Seçiminde Önem Verilen Hususlar

Ayçiçeği tarımında tohumluk seçimi önemlidir. Üreticiler ayçiçeği tohum seçiminde birçok kriteri göz önünde bulundurmaktadır. Ayçiçeğinde daha çok, yüksek verimli, orobanşa, hastalık ve zararlılara dayanıklı hibrit çeşitler kullanılmaktadır. Üreticilerin çevre koşullarına yüksek uyum sağlayan tohumluk seçimlerini kullanmaları önemlidir. Tüm bunlar dikkate alındığında üreticilerin yağlık ayçiçeği tohumluğunu seçerken dikkat etmesi gereken birçok faktör vardır. Çalışmanın bu bölümünde, çalışmaya katılan yağlık ayçiçeği üreticilerinin tohumluk seçerken dikkat ettikleri faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmaya katılan üreticilerin çoğu tohumluk seçimlerinde tohum fiyatını çok önemli (%65,7) bulurken çiftçilerin %12,9 u tohum fiyatını hiç önemli

olmadığını belirtmişlerdir. Üreticilerin büyük çoğunluğu (%72,9) tohumluk seçimlerinde tohum firmasına olan güveni çok önemli olduğunu beyan etmiştir.

Üreticilerin tamamı (%100) tohumun verimlilik düzeyinin çok önemli olduğunu belirtmiştir. Tercih edilen tohum şirketinin teknik destek hizmetlerinin yaygın olması, ekim sonrasında ve yetiştirme periyodunda ortaya çıkabilecek problemlerin çözümünde kolaylık sağlayacak bir faktördür. Bu çalışmaya katılan üreticilerin önemli bir kısmı (%44,3) firma teknik destek hizmetlerini hiç önemli bulmazken firmanın teknik destek hizmetleri üreticilerin %35,7'si tarafından çok önemli görülmektedir.

Üreticiler tarafından seçilen tohumluğun erkenciliğinin çok önemli olduğu (%90), tohumluğun kolay bulunabilmesinin çok önemli olduğu (%97,1) ve seçilen tohumluğun yağ performansı üreticilerin %94,3'ü tarafından “hiç önemli değil” olarak belirtilmiştir. Bunun sebebi üreticilerin ürünlerini tüccara satarken, tüccarın yağ oranına bakmadan ürünü satın alıyor olmasıdır.

Ankete katılan üreticilerin %44,3'ü tohumluk seçiminde önder üretici tercihlerinin çok önemli olduğu ve %37,1'i tarafından ise önder üretici tercihlerinin hiç önemli olmadığı vurgulanmıştır. Üreticilerin %58,6'sı tarafından tohumun üretim yeri hiç önemli görülmezken, geriye kalan üreticilerin %22,9'u tohumun üretim yerini orta düzeyde önemli görmüş ve sadece üreticilerin 18,5'i tohumun üretim yerini çok önemli olduğunu düşünmüştür.

Yağlık ayçiçeği üreticilerinin %78,6'sı tohumluk seçimlerinde tohum segmentinin hiç önemli olmadığını, bazı üreticilerin ayçiçeğinde çıkış sonrası yabancı ot kontrolü için ilaçlama yaptıklarından orta derecede önemli (%10) olduğunu, %4,3'ünün önemli olduğunu ve %7,1'inin ise çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Son yıllarda değişen iklim koşullarına bağlı olarak kuraklığın artmasıyla, tüm ürünlerde olduğu gibi yağlık ayçiçeği üretimi için de seçilen tohum çeşitlerinin kuraklığa dayanıklı olması önemli bir faktördür. Buna bağlı olarak üreticilerin

tamamı (%100) tohumun kuraklığa dayanıklı olmasını çok önemli olarak belirtmiştir. Ayrıca üreticilerin tamamı (%100) hastalık ve zararlılara dayanıklı ve toleransı yüksek çeşitlerin tercih edilmesinin çok önemli olduğunu beyan etmişlerdir.

Ayçiçeği tarımında en önemli sorunlardan birisi de kuş zararıdır. Tabla üzerinde tohumlar olgunlaşmaya başladığında kuşlar tarafından yenilmek suretiyle büyük zararlar meydana getirilmektedir. Zarar derecesini azaltmak için tablası aşağıya doğru sarkık çeşitlerin tercih edilmesi gerekmektedir. Bu konu çalışmaya katılan üreticilerin %84,3'ü tarafından çok önemli ve %15,7'si orta düzeyde önemli görmüştür.

Çizelge 4.20. Yağlık Ayçiçeği Üretimine Yönelik Tohum Çeşidi Seçiminde Önem Verilen Hususlar (%)

Kriterler	Önem Derecesi				
	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Orta	Önemli	Çok Önemli
Tohumun fiyatı	12,9	1,4	12,9	7,1	65,7
Tohum firmasına güven	10,0		12,9	4,3	72,9
Verim performansı					100
Firmanın teknik desteği	44,3		15,7	4,3	35,7
Erkencilik/erken kuruma	4,3		5,7		90,0
Kolay bulunması	2,9				97,1
Yağ performansı	94,3				5,7
Önder üreticilerin tercihleri	37,1	1,4	14,3	2,9	44,3
Tohumun üretim yeri/ menşei	58,6		22,9		18,5
Tohumun segmenti (Klasik,CLP,CL,SU)	78,6		10,0	4,3	7,1
Kuraklığa dayanıklı olması					100
Hastalık ve zararlı dayanımı (Mildiyö ve Orabanj otu)					100
Tabla şekli (kuş zararına karşı)			15,7		84,3

4.10. Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Üretim Maliyetleri

Değişken masraflar içerisindeki en önemli masraf unsurunu toprak hazırlığı ve ekim giderleri (%78,00) oluşturmaktadır. Yağlık ayçiçeği az işgücü isteyen bir üründür ve üreticiler sulama yapmadan yağlık ayçiçeği üretimi yapmayı tercih etmişlerdir. Ayrıca bölgedeki üreticiler minimum düzeyde ilaç ve gübre kullanmaktadır. Bu nedenle bakım masrafları %3,54 oranında değişen masraflar içerisinde en düşük paya sahiptir. Ayçiçeği biçerdöverle hasat edilmektedir ve hasat-taşıma masrafı %18,46'lık bir oranda değişen masraflar içerisinde yer almaktadır.

Çizelge 4.21. Yağlık Ayçiçeği Üretim Masrafları

Üretim işlemleri	Kullanılan İşgücü ve Çeki gücü				Kullanılan Ekipman	Kullanılan Materyal			Toplam
	İşgücü		Çeki gücü			Cinsi	kg	Tutar	
A) Toprak Hazırlığı ve Ekim	Saat	TL	Saat	TL					(TL)
Birinci sürüm	0,19	4,32	0,19	16,76	Pulluk				21,08
İkinci sürüm	0,08	2,74	0,08	6,84	Kültivatör+ Patlatma				9,58
Üçüncü sürüm	0,08	2,67	0,08	6,63	Kültivatör+ Aysan+Sırt				9,30
Dördüncü sürüm	0,06	2,15	0,06	5,08	Aysan+ Tırmık				7,23
Ekim	0,1	2,84	0,1	3,38	Mibzer	Tohum	0,44	94,56	47,82
						20x20	0,98	3	2,94
						18-46 DAP	0,15	3,5	0,53
B)Bakım,									
Gübreleme	0	0,13	0	0,04	Fırfır	Mikro	0,08	26	2,08
İlaçlama	0	0,21	0	0,11	Holder	Ot ilacı	0,03	70	2,42
C)Hasat-Harman									
Hasat	0,03	20,31	0,03	0,10	Biçerdöver				20,41
Taşıma	0,02	2,28	0,02	0,78	Römork				3,06
D)Değişen Masraflar (DM) (A+B+C)	0,21	37,65	0,56	39,72					126,93
D1. Döner sermaye faizi (D*0,06)									7,6158
E) Toplam Değişen Masraflar (TDM) (D+D1)									134,546
F1.Arazi Kirası									250
F2.Genel İdare Gideri (B x %3)									2,25
F) Toplam Sabit Masraflar (TSM) (F1+F2)									252,25
G) Toplam Üretim Masrafları (B+C)									386,79
H).Yan Ürün Geliri (TL/da)									-
I).Ayçiçek Verimi(kg/da)									198,91
J) 1 KG Ayçiçek Maliyeti (G/I)									1,94

Araştırma alanında yağlık ayçiçeği üretiminde toprak işleme ve tohum ekimi için uygulanan işlemler değişiklik göstermekle birlikte genelde ekim öncesinde 3 sürüm gerçekleştirilmektedir. İlk olarak tarla pullukla derin olarak işlenmekte, sonrasında kültivatörle baharda tekrar karıştırılıp ekim öncesinde aysan ya da tırmıkla tarla ekime hazır hale getirilmektedir. Araştırma alanında genelde 3 sürüm gerçekleştirilse de bazı çiftçilerin ekim öncesinde 4. ve 5. sürümü de yaptıkları gözlemlenmiştir.

Ayçiçeği üretiminde kullanılan traktörün toprak hazırlığı, bakım işlemleri ve taşıma işlemlerindeki dekara yakıt maliyeti 56 TL olarak gerçekleşmekte ve değişken masrafların %44,12'sini oluşturmaktadır. Ayçiçeği üretiminde toprak hazırlığı aşamasında ağırlıklı olarak 3 sürüm gerçekleştirilirken, bazı çiftçilerin 4. ve 5. sürümü de yaptıkları görülmektedir.

Yağlık ayçiçeği tohum maliyeti değişken maliyetlerin %36,80'nini oluşturmaktadır. Ortalama olarak dekara 435 gr. tohum atılmakta ve ekim işlemi mibzer ile yapılmaktadır. Gübre maliyeti toplam değişken maliyetlerin %2,73'ünü oluşturmaktadır. Gübrelemede ağırlıklı olarak mikro gübre kullanılmakta ve bu gübreleme işlemi de ekim işlemiyle birlikte yapılmaktadır. Gübreleme işlemi ağırlıklı olarak ekim işlemi ile yapıldığı için gübreleme işlemi için gübre masrafı dışında ayrıca bir masraf oluşmamaktadır. Gübrelemede taban gübresi olarak DAP kullanılmaktadır. Üst gübre uygulayan çok fazla işletme bulunmamasına rağmen, üst gübre olarak da ÜRE kullanılmaktadır. Taban gübresinde dekara ortalama 10 kg gübre kullanılırken, üst gübrede dekara 20 kg olarak uygulanmaktadır. Ortalama olarak dekara 25 gr. ilaç kullanılmaktadır. Kuru koşullarda yetiştirilen ayçiçeği için sulama masrafı bulunmamaktadır.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Çalışma Adana ilinde aktif olarak yağlık ayçiçeği tarımı yapılan ve ekim alanının fazla olduğu Sarıçam ve Ceyhan İlçelerinin köylerinde gerçekleştirilmiştir. Ceyhan ilçesine bağlı Kıvrıklı, Gümürdülü, Tumlu, Çevretepe, Sağkaya; Sarıçam ilçesine bağlı Yarımca, Çamlıca ve Cihadiye köyleri olmak üzere toplamda 8 farklı köyde 70 farklı üretici ile yüz yüze yapılan anket görüşmelerine dayanarak aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Üreticilerin ortalama yaşları 53.8'dir. Çalışmaya katılan üreticilerin tamamı erkektir. Ankete katılan 70 üreticinin %2,86'sının okuryazar, %42,86'sının ilköğretim, %24,29'unun ortaokul, %27,4'ünün lise ve %2,86'sının ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya dahil olan üreticilerin %78,57'si tarım dışında herhangi bir faaliyette bulunmamaktadır. İncelenen işletmelerdeki üreticilerin %97,14'ünün işletmede 0-50 gün arasında, %2,86'sının işletmede 51-100 gün arasında çalıştığı tespit edilmiştir. Üretici aile üyelerinin ise %8,57'sinin yağlık ayçiçeği üretimi için çalıştığı, %91,43'ünün ise yağlık ayçiçeği üretimi için çalışmadıkları belirlenmiştir. Üreticilerin %7,14'ünün işletmesinde yabancı daimî işgücü çalıştırdığı, %92,86'sının ise işletmesinde yabancı daimî işgücü kullanmadığı belirlenmiştir. Çalışmadaki yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yapılan ortalama arazi büyüklüğü 95,5 dekar, maksimum yağlık ayçiçeği ekim alanının 330 dekar, minimum yağlık ayçiçeği ekim alanının ise 20 dekar olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan yağlık ayçiçeği üreticilerinin %30'unun 0-50 dekar arasında, %32,86'sının 51-100 dekar arasında ve %37,14'ünün ise 101 dekar ve üzeri alanda yağlık ayçiçeği ekim alanına sahip oldukları belirlenmiştir. Çalışmaya katılan işletmelerin ortakçı arazi mülkiyet durumu bulunmamaktadır. Üreticilerin %84,29'u kendi tarlalarını ekerken, %15,71'i kiralarak yağlık ayçiçeği üretimi yapmaktadır. Çalışmadaki yağlık ayçiçeği üreticilerinin %98,57'si kuru koşullardaki arazide üretim yaparken sadece %1,43'ü sulı koşullardaki arazide üretim yapmaktadır.

Çalışma bölgesinde genelde kuru koşullarda yetiştiriciliği yapılan yağlık ayçiçeğinin, üretimin gerçekleştiği arazilerin çıplak değeri düşük fiyat düzeylerindedir. Ankete katılan üreticilerin yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yaptıkları tarlaların çıplak arazi değerleri ortalaması 17.102 liradır. En yüksek arazi çıplak değeri 30.000 lira, en düşük arazi değeri ise 10.000 liradır. Çalışmaya katılan üreticiler genelde kuru koşullarda yetiştiricilik yaptıkları için dekardan alınan verimler iklim koşullarına bağlı olarak değişmektedir. Üreticilerin 2021 üretim sezonu için aldıkları ortalama verim 201,4 kg/da olarak tespit edilmiştir. Dekardan en düşük verimi alan üretici 120 kg/da ve en yüksek verimi alan üretici ise 360 kg/da almıştır. Üreticilerin %92,8'i yağlık ayçiçeği üretimi için desteklerden yararlanırken %7,2'si desteklerden yararlanmamaktadır. Üreticilerin tamamı ürünlerini hasat sonrasında satmışlardır. Üreticiler 2021 üretim sezonu için, ürünlerini ortalama 4,40 TL'den satmışlardır. Ürününü en düşük fiyata satan üretici 4,40 TL'den, en yüksek fiyata satan üretici 5,50 TL'den satmıştır. Üreticilerin %5,71'i ürünlerini işletme içinde, geriye kalan %94,29'u ürünlerini işletme dışında satmışlardır. Üreticilerin tamamı ürünlerini tüccara peşin şekilde satmışlardır.

Çalışmaya katılan üreticiler yağlık ayçiçeği üretim sürecinde, yüksek girdi maliyetleri, hastalık/zararlı, iklim değişikliği problemlerini çok önemli görürken, pazarlama ve uygun çeşidi bulamama problemlerini hiç önemli görmedikleri tespit edilmiştir. Sulama problemlerini üreticilerin %45,4'ü, üretimi kuru koşullarda gerçekleştirdikleri için, hiç önemli görmedikleri, %45,7'sinin ise çok önemli gördükleri belirlenmiştir. Üretimdeki teknik yetersizlikleri üreticilerin %41,4'ü orta düzeyde önemli görmüş, %38,6'sı hiç önemli görmezken sadece %12,9'u çok önemli görmüştür.

Çalışmada yağlık ayçiçeği üretimini tercih edilme nedenlerinde, yağlık ayçiçeğinin mekanizasyona elverişli oluşu, satışının kolaylığı, diğer ürünlere göre üretiminin kolay olması, ekim nöbetine uygunluğu, kuruda yetiştirilebilecek

alternatif bir ürün olması, fazla işgücü gerektirmemesi ve ekonomik oluşu üreticiler tarafından çok önemli görülmüştür.

Yağlık ayçiçeğinin depolamaya elverişli oluşu, hasat sonrasında hemen satıldığı için, üreticiler tarafından hiç önemli görülmemektedir.

Üreticiler yağlık ayçiçeği tohumluk seçimlerinde, verim performansını, erkenciliği, tohumun kolay bulunmasını, tohumluğun kuraklığa dayanıklı olmasını, hastalık/zararlı dayanımını ve tabla şeklini çok önemli gördüklerini belirtmişlerdir. Tohum fiyatı üreticilerin %65,7'si, tohum firmasına olan güven %72,9'u tarafından çok görülmektedir. Firmanın teknik desteği üreticilerin %44,3'ü tarafından hiç önemli görülmezken, %35,7'si tarafından çok önemli görülmüştür. Seçilen tohumluğun yağ performansı üreticilerin %94,3'ü tarafından hiç önemli görülmemektedir. Önder üretici tercihleri üreticilerin %44,3'ü için çok önemliyken, %37,1'i için hiç önemli değildir. Tohumluğun üretim yeri ve tohumun segmenti de üreticilerin çoğu tarafından hiç önemli görülmemektedir.

Üreticilerin yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yaparken üretim maliyetleri incelendiğinde; değişken masraf unsurları içerisinde en önemli masraf unsurunu %78 pay ile toprak hazırlığı ve ekim giderleri oluşturmaktadır. Değişken masraflar içerisinde %3,54 oran ile bakım masrafları en düşük paya sahiptir. Bunun nedeninin bölgedeki üreticilerin yağlık ayçiçeği yetiştiriciliği yaparken minimum düzeyde ilaç ve gübre kullanmaları olduğu tespit edilmiştir.

5.2. Öneriler

Türkiye dünya yağlık ayçiçeği ithalatında ilk sırada yer almaktadır. Bu durum açıkça gösteriyor ki Türkiye'de yağlık ayçiçeği üretimi yeterli değildir. Elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

- Türkiye’de bitkisel yağ açığı ve dışarıya olan bu bağımlılığı azaltabilmek için yağlı tohumlu bitkilerin ve yağlık ayçiçeği üretimi teşvik edilmelidir.
- Yağlık ayçiçeği üretiminin uzun vadede artırılabilmesi için süreklilik arz eden politikalar uygulanmalıdır.
- Yağlık ayçiçeği üreticileri yüksek girdi maliyetleri ile baş etmekte zorluk çekmektedirler. Bu kapsamda yağlık ayçiçeği üretimi için verilen mazot, gübre ve prim destekleri üreticinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde artırılmalıdır.
- Üreticilere kuru koşullarda alternatif ürün arayışları için yağlık ayçiçeği üretimi bilinci yerleştirilmelidir.
- Özellikle Akdeniz ve Ege bölgesi 2. ürün yağlık ayçiçeği üretimi için uygun iklim ve hava koşullarına sahip bölgelerdir. Bu bölgelerde buğday/arpa arkası 2. ürün yağlık ayçiçeği üretimi artırılmalıdır. Bu durum ilgili kamu ve kuruluşlarca teşvik edilmelidir.
- Yağlık ayçiçeğinden yüksek verimler elde edilebilmesi için, yağlık ayçiçeği üretim alanlarında sulama koşulları iyileştirilmeli, üretimin gerçekleştirildiği sulama olanaklarının olmadığı yerlere sulama yatırımları yapılmalıdır.
- Yağlık ayçiçeği üretiminin artırılabilmesi için birim alandan alınan verimin artırılması yolunda yüksek verimli kaliteli tohumluk kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Yağlık ayçiçeği veriminin artırılabilmesi adına, yağlık ayçiçeği üretiminde görülen hastalık ve zararlılara (mildiyö, orabanş) karşı

dayanımı yüksek çeşitler geliştirilmeli ve bu yöndeki çalışmalar yoğunlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aksoy, Ş., İnan, İ.H., Özdemir, G., Gaytancıoğlu, O., Kubas, A., ve Sağlam, C., 1996. Trakya Bölgesi'nde Bitkisel Sıvı Yağ ve Margarin Sanayii Sektör Analizi: Ekonomik Yapı, Darboğazlar ve Çözümler, TÜBİTAK-TOGTAĞ, Proje No: 1312
- Arısoy, H. "Konya İli Buğday Üretim Faaliyeti ve Üreticilerin Çeşit Tercihlerine Etki Eden Faktörlerin Analizi". Ziraat Mühendisliği (2010): 40-43
- Ayçiçeği Tarımı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü,
<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/ttae/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=54>
- Ayhan, C., Armağan, G. "Pamuk Üreticilerinin Çeşit Tercihini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesinde Konjoint Analizi Uygulaması: Aydın İli Örneği". Tarım Ekonomisi Dergisi 24 (2018): 225-231
- Azapağaoğlu, M.Ö., Nogay, Y. (2019) Üreticilerin Mısır Tohumluğu Tercihlerini Etkileyen Faktörler, 12. IBANESS İktisat, İşletme ve Yönetim Bilimleri Kongreler Serisi – Plovdiv / Bulgaristan
- Bal, H.S.G., Karkacier, O., Orta Karadeniz Bölgesinde Üreticilerin Ayçiçeği Yetiştiriciliğine Bakışları, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 2 (2005): 1-10.
- Dikici, M., (2019) Mısır Tohumu Tercihinde Konjoint Analizi Kullanımı, Siirt Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Düğmeci, H., Çelik, Y. (2020) Konya İli Çumra İlçesinde Yağlık Ayçiçeği Üretim Maliyetinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma, Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi, 7 (3), 682-690.

- Güngör, G., Güngör, H., Saraçoğlu, K.C., (2016) Türkiye’de Tohumluk Sektörü ve Ayçiçeği Üreticilerinin Tohumluk Satınalma Davranışlarının Analizi: Trakya Bölgesi Örneği, 12. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi.
- Gürbüz, B., Kaya, M.D., Demirtola, A., Ayçiçeği Tarımı, Hasad Yayıncılık, Haziran 2003
- H. Arıoğlu, B. Onat, L. Güllüoğlu, C. Kurt ve H. Bakal, "Dünya ve Türkiye'de Yağlı Tohum ve Ham Yağ Üretimine Bir Bakış", *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, cilt. 20, pp. 149-153, Aralık 2017, doi:10.18016/ksudobil.349197
- Hızal, T., Karlı, B. "Örtüaltı sebze üretiminde üreticilerin tohum tercihini etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Antalya ili örneği". *Mustafa Kemal Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi* 25 (2020): 383-393
- İpekçioğlu, Ş., Bayraktaş, M.S., Büyükhatipoğlu, T., (2014) Samsun Şanlıurfa ve Mardin İllerinde Buğday Yetiştiriciliği Yapan Çiftçilerin Çeşit Seçimindeki Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi, 11. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 3-5
- Keleş, G. "Trakya Bölgesinde Buğday Üreticilerinin Tohumluk Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Faktör Analizi Yöntemi ile Analizi". *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi* 16 (2019): 423-431
- Kephe PN, Ayisi KK, Petja BM, Mulaudzi AP, Mabitsela KE. 2020. Limpopo Eyaletindeki küçük ölçekli çiftçiler arasında yağlı tohumlu mahsul üretimini etkileyen faktörler. *OCL* 27: 41
- Kıllı, F., Beycioğlu, T. (2019) Türkiye’de ve Dünyada Yağlı Tohum ve Ham Yağ Üretim Durumu Türkiye Yağlı Tohum Üretimine İlişkin Önemli Sorunlar, *Uluslararası Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi*
- Kızıloğlu, S., Kızıloğlu, S., Erem Kaya, T. "Erzurum İlinde Çerezlik ve Yağlık Ayçiçeğinin Üretim Maliyeti; Pasinler İlçesi Örneği” *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 39 (2011): 175-185.
- Kolsarıcı, Ö., Başalma, D., İşler, N., Arıoğlu, H., Gür, A., Ohan, E. Ve Sağlam, C. 2002, Yağ Bitkileri Üretimi, <https://www.zmo.org.tr/>

- Oğuz, C., Altıntaş, Ö., Kırıkkale ilinde cerezlik ve yağlık ayçiçeği yetiştiriciliğinin üretim maliyeti ve fonksiyonel analizi. Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi (Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi) 16, no.29 (2002): 39- 47.
- Örmeci Kart, M. Adalıoğlu, H. A., Akkuş, İ., Abay, C."Aydın ili Söke ilçesinde pamuk üreticilerinin tohum tercihlerini etkileyen faktörler". Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi 32 (2017): 189-196
- Kurt B. Waldman, Maize seed choice and perceptions of climate variability among smallholder farmers, 2017, <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2017.09.007>
- Polat, M., Türkseven, E., Çakıcıer, E. "Eskişehir İlinde Yetiştirilen Arpa, Buğday, Şeker Pancarı, Mısır, Yeşil Mercimek, Nohut, Domates, Kuru Fasulye, Haşhaş, Kozla, Kuru Soğan, Ayçiçeği ve Aspirin Üretim Girdi Maliyetlerinin Belirlenmesi". Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi (2013): 119-125.
- Polat, M., Türkseven, E., Çakıcıer, E. "Eskişehir İlinde Yetiştirilen Yağlı Tohum Bitkilerinin Üretim Girdi ve Maliyetlerinin Belirlenmesi". Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi (2012): 139-142.
- Sánchez-Toledano ve ark. (2017), Tzeltal and Tzotzil Farmer Knowledge and Maize Diversity in Chiapas, Mexico
- Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development Vol. 17, Issue 2, 2017 SEED SUPPLY AND SEED PREFERENCES OF POTATO FARMERS: NIGDE CENTRAL AND İZMİR ODEMİS PROVINCES M. Çağla ÖRMECİ KART, Canan F. ABAY, Selina GÜNGÖR, Zeynep ÖZER
- Taşcı, R., Oğuz, C. (2014) Buğday Üretim Maliyetleri ve Üreticilerin Çeşit Tercihleri; Ankara İli Haymana İlçesi Örneği, 11. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi Kitabı, Cilt II Sayfa 606-614. Samsun
- TEPGE, Tarım Ürünleri Piyasa Raporu, Ayçiçeği Haziran, 2021, <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasalar%C4%B1/2021->

[Haziran%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Raporu/Ay%C3%A7i%C3%A7e%C4%9Fi,%20Haziran-2021,%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasa%20Raporu,%20TEPGE.pdf](#)

Topçu, Y., Uzundumlu, A.S, Karadaş, K. "Erzurum İlinde Şekerpancarı Üretim Maliyeti". Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2 Ek.

TÜİK 2021, Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alan ve üretim miktarları (Seçilmiş ürünlerde), 2001-2021,

<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1>

TÜİK, Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Denge Tabloları, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1>

Uzundumlu, A.S, Topçu, Y. "Erzurum İlinde Çerezlik Ayçiçeği Üretim Maliyeti". Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2 Ek:A (2012): 33-40.

ÖZGEÇMİŞ

Aytekin GÖRDEBİL. İlkokul, ortaokul ve liseyi Adana İncirlik'te tamamladı. 2011-2013 yılları arasında Çukurova Üniversitesi Kozan Meslek Yüksek Okulu Tohumculuk Bölümünü bitirdikten sonra aynı yıl Eskişehir Anadolu Üniversitesinde İşletme Fakültesinde lisans eğitime başlayıp 2015 yılında tamamladı. 2021 yılında Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde Yüksek Lisans eğitime başladı. 2018 yılında özel bir tohum firmasında işe başladı ve hala aynı iş yerinde ıslahçı asistanı olarak görevine devam etmektedir.